

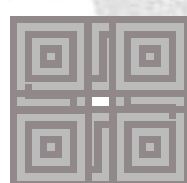
Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
The Head Office of the State Archives

◎
Narodowe Archiwum Gruzji
The National Archives of Georgia

◎
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”
Association “Polish Community”

◎
Archiwum Państwowe m.st. Warszawy
The State Archive of the Capital City of Warsaw

POLACY W GRUZJI

POLES IN GEORGIA

W archiwach gruzińskich zachowało się wiele interesujących dokumentów na temat Polaków żyjących na Kaukazie w XIX i na początku XX wieku. W ostatnich latach polskie i gruzińskie archiwa nawiązały ożywioną współpracę. Jesienią 2008 r. w uroczystych obchodach 200-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych uczestniczyła dyrektor Archiwum Narodowego Gruzji Teona Iaszwili. W 2009 r. z wizytą oficjalną w Gruzji przebywała zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych Barbara Berska i dyrektor Archiwum Państwowego m.st. Warszawy Ryszard Wojtkowski. Wtedy też zrodził się pomysł zorganizowania wystawy poświęconej Polakom w Gruzji.

Ekspozycję przygotowało Archiwum Państwowe m.st. Warszawy. Otwieramy ją w 90. rocznicę nawiązania przez Polskę i Gruzję bliskiej współpracy politycznej i wojskowej. Z tej okazji pragnę podziękować naszym gruzińskim Przyjaciołom za dotychczasową współpracę i wyrazić nadzieję, że mając w pamięci, jak wiele nas łączy, wspólnie zrealizujemy jeszcze jedno przedsięwzięcie.

Sławomir Radoń

Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych

W Archiwum Narodowym Gruzji przechowywanych jest ponad 200 dokumentów odzwierciedlających przyjacielskie stosunki między narodem polskim i gruzińskim.

W Oddziale Akt Dawnych Centralnego Archiwum Historycznego Gruzji przechowywany jest zespół Katolikosy Gruzji Kiriona II (1917-1918), zawierający rozmaite dokumenty, w tym także sporządzone w języku polskim.

Dokumenty XX-wieczne zawierają informacje o dniach kultury polskiej w Gruzji i kultury gruzińskiej w Polsce. Są to m.in. relacje z imprez, afisze, recenzje prasowe i programy.

Również wśród dokumentacji fotograficznej, filmowej i dźwiękowej przechowywanej w Narodowym Archiwum Gruzji znajdują się zapisy wydarzeń kulturalnych i sportowych. Wiele z wymienionych dokumentów eksponowanych jest na wystawie „Polacy w Gruzji”. Ten wspólny projekt Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych i Archiwum Narodowego Gruzji jest istotnym odzwierciedleniem relacji między Polską a Gruzją na przestrzeni wieków. Z pełnym przekonaniem mogę stwierdzić, że wystawa ta jeszcze bardziej zbliży do siebie nasze narody i zaowocuje kolejnymi przedsięwzięciami, także w innych dziedzinach.

Teona Iaszwili

Dyrektor Archiwum Narodowego Gruzji

Celem wystawy jest przedstawienie Polaków mieszkających w Gruzji w XIX i na początku XX wieku, ich wkładu w rozwój gospodarczy i kulturalny kraju oraz działalności polskich organizacji społeczno-kulturalnych (Towarzystwo Dobroczynności i „Dom Polski”). W prezentowanej ekspozycji odnajdą Państwo wybitnych architektów, artystów i przyrodników. Obok nich pokazujemy materiały dotyczące osób mniej znanych – nauczycieli, lekarzy, rzemieślników.

Prezentowane na wystawie materiały archiwalne pochodzą z zasobu Archiwum Narodowego Gruzji i Gruzjińskiego Narodowego Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego. Zostały one uzupełnione dokumentami z polskich placówek – Archiwum Głównego Akt Dawnych i Archiwum Akt Nowych oraz fotografiami pokazującymi współczesną Gruzję. Pragnę podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania ekspozycji – dyrektorom i pracownikom Archiwum Narodowego Gruzji, Gruzjińskiego Narodowego Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego, Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Archiwum Głównego Akt Dawnych, Archiwum Akt Nowych i Archiwum Państwowego m.st. Warszawy oraz osobom, które wyraziły zgodę na opublikowanie prywatnych zdjęć.

Ryszard Wojtkowski

Dyrektor Archiwum Państwowego m.st. Warszawy

The Georgian archives have preserved many interesting documents concerning Poles living in the Caucasus in the nineteenth and beginnings of the twentieth centuries. Recent years have seen an acceleration in collaboration between Polish and Georgian archives. Teona Iashvili, Director General of the National Archives of Georgia, took part in the 200th anniversary celebrations of the Central Archives of Historical Records in the autumn of 2008. Barbara Berska, Deputy Director of the State Archives and Ryszard Wojtkowski, Director of the State Archive of the Capital City of Warsaw made an official visit to Georgia in 2009. It was then that the idea behind the organizing of an exhibition devoted to Poles in Georgia was born.

The exposition was prepared by the State Archive of the Capital City of Warsaw. It is being opened on the 90th anniversary of the establishing of close political and military cooperation between Poland and Georgia. I would like to take this opportunity to thank our Georgian friends for collaboration to date and express the hope that, keeping in mind how much we have in common, we will jointly undertake many more projects.

Sławomir Radoń

General Director of the State Archives

The National Archives of Georgia house over 200 documents reflecting the friendly relations between the nations of Poland and Georgia.

The Department of Old Records of the Central Historical Archives of Georgia includes the Kyriion II, Catholicos-Patriarch of All Georgia set (1917-1918), which contains various documents, inclusive of ones in the Polish language.

Twentieth century documents contain information about Polish culture days organized in Georgia and of Georgian culture days in Poland. These include reports from events, posters, press reviews, programs.

Included among the photographic, motion picture, and sound documentation stored by the National Archives of Georgia are records of cultural and sporting events. Many of the mentioned documents are on display in the “Poles in Georgia” exhibition. This joint project of the Head Office of the State Archives and the National Archives of Georgia is a reflection of the relations between Poland and Georgia over the centuries. With full conviction I can state that this will bring our nations even closer together and will bear fruit in successive ventures, including in different fields.

Teona Iashvili

Director General of the National Archives of Georgia

The goal of this exhibition is to present Poles living in Georgia in the nineteenth century and the beginning of the twentieth century, their input into the economic and cultural development of the country, and the activities of Polish social and cultural organizations (Charitable Society and the Dom Polski). You will find prominent architects, artists, and naturalist in the presented exhibition. Next to them we show material relating to people who are less known—teachers, physicians, and craftsmen.

The archival materials presented in this exhibition are from the National Archives of Georgia and the Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art. They were supplemented by documents from Polish bodies—the Central Archives of Historical Records and the Archives of New Records—as well as photographs showing contemporary Georgia. I would like to thank everyone who played a role in the making of this exhibition, the directors and staff of the National Archives of Georgia, the Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art, the Head Office of the State Archives, the Central Archives of Historical Records, the Archives of New Records, and the State Archive of the Capital City of Warsaw as well as everyone who expressed their consent for the publishing of private photographs.

Ryszard Wojtkowski

Director of the State Archive of the Capital City of Warsaw

Organizatorzy wystawy: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Narodowe Gruzji, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, Archiwum Państwowe m. st. Warszawy

Materiały archiwalne: Archiwum Narodowe Gruzji (ANG), Gruzjińskie Narodowe Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego, Archiwum Główny Akt Dawnych (AGAD), Archiwum Akt Nowych (AAN)

Zdjęcia współczesne: Krystyna Bierut-Maminajshvili, Magda Będzińska, Anna Gajda, Justyna Kowal, Agata Pietraś, Aleksandra Zadrozniak, Ksawery Duś

Scenariusz wystawy i opracowanie merytoryczne (plansze: 4-18, 20): Aleksandra Zadrozniak

Opracowanie merytoryczne: prof. dr hab. Maria Filina (plansza: 3), prof. dr hab. Wojciech Materski (plansza: 19)

Projekt graficzny wystawy: Lena Maminajshvili/MSZ

Tłumaczenie na język angielski: Ryszard E.L. Nawrocki

Redakcja i korekta: Jolanta Lewińska

Przygotowanie do druku i druk: Studio Reklamy i Wydawnictw MSZ

Exhibition organizers: The Head Office of the State Archives (NDAP), the National Archives of Georgia, “Wspólnota Polska” [Polish Community] Association, and the State Archive of the Capital City of Warsaw

Archival materials: The National Archives of Georgia, the Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art, Central Archives of Historical Records (AGAD), and the Archives of New Records (AAN)

Contemporary photographs: Krystyna Bierut-Maminajshvili, Magda Będzińska, Anna Gajda, Justyna Kowal, Agata Pietraś, Aleksandra Zadrozniak, Ksawery Duś

Exhibition scenario and substantive development (Panels 4-18, and 20): Aleksandra Zadrozniak

Substantive development: Prof. Maria Filina, Ph.D, Habil. (Panel 3), and Prof. Wojciech Materski, Ph.D, Habil. (Panel 19)

Exhibition graphic design: Lena Maminajshvili/MSZ

Translation into the English language: Ryszard E. L. Nawrocki

Editorial work and proofreading: Jolanta Lewińska

Print setup and printing: MSZ Advertising and Publishing Studio

W opisach dokumentów i zdjęć użyto gruzińskiej nazwy stolicy Gruzji – Tbilisi.

Współczesne zdjęcia Gruzji wykonane w 2009 roku powstały w ramach projektu pt. „Rozwój agroturystyki w Pankisi”, realizowanego przez Fundację Edukacji Międzykulturowej i organizację kobiet kistryńskich „Marshua Kawkaz” w ramach programu „Polska Pomoc MSZ 2009” (plansze: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19).

The document and photograph descriptions use the Georgian name of the capital of Georgia – Tbilisi.

The contemporary photographs of Georgia taken in 2009 were a part of the “Agritourism Development in Pankisi” Project as performed by the Intercultural Educational Foundation and the “Marshua Kawkaz” Kist Women’s Organization within the framework of the “Polish Ministry of Foreign Affairs Assistance 2009” Program (Panels 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18, and 19).

Copyright by Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych ISBN 978-83-62421-08-4

Copyright by Archiwum Państwowe m.st. Warszawy ISBN 978-83-928532-5-1

Copyright of the Head Office of the State Archives ISBN 978-83-62421-08-4

Copyright of the State Archive of the Capital City of Warsaw ISBN 978-83-928532-5-1

Svanetia, północno-zachodnia Gruzja, fot. Krystyna Bierut-Maminajshvili, ok. 1970 r. ● Svaneti, northeastern Georgia, photographs by Krystyna Bierut-Maminajshvili, ca. 1970.

POLACY W GRUZJI

POLES IN GEORGIA

Polonia kaukaska jest jedną z najstarszych na świecie. Masowy napływ Polaków na Kaukaz związany był z represjami politycznymi. Większość z nich wróciła do Polski po manifestacji Aleksandra I, ale część pozostała, o czym świadczą zachowane dokumenty z tamtych lat.

Warunki życia Polaków na Kaukazie wyznaczała przede wszystkim wieloletnia wojna Rosji przeciwko Dagestanowi, Czeczenii, Północnemu Kaukazowi. Dla większości z nich służba wojskowa była dramatem. Bez względu na to, czy stanowili kategorię politycznych zesłańców czy wcieleni byli z poboru, podobnie odczuwali przymusowość swojej sytuacji.

Właśnie wtedy na Kaukazie powstał swoisty gatunek literatury polskiej – literatura kaukaskiego wygnania. Polska literatura kaukaska nie miała swego ośrodka, nawet „listy” uczestników. Literaci nie spotykali się, a niektórzy nawet się nigdy nie poznali. Część z nich była rozproszona po pułkach, zginęła w górach i nigdy nie dotarła do Tbilisi.

Dorobek „kaukazczyków” można w pewnym sensie traktować jako wyznanie znacznej części pokolenia, które skazane było na karę za wielką romantyczną i desperacką próbę walki o wolność. W plecakach znajdowano rękopisy wierszy, pamiętniki, niewysłane listy. W twórczości „kaukazczyków” nie ma konkretnego programu politycznego, ale jest idea przewodnia nadzrzedny cel – niepodległość Polski i wolność każdej jednostki.

Mimo iż byli romantykami, w pewnym stopniu przybliżyli Polakom realistyczną wiedzę o Kaukazie. Szansa dla literatury kaukaskiej pojawiła się wraz z powstaniem takich pism, jak „Athenaeum”, „Rubon”, „Rocznik Literacki”, „Gwiazda” i „Pamiętnik Naukowo-Literacki”. Z każdym z wymienionych pism „kaukazczyki” współpracowali i przez krótki okres prawie w każdym zeszytce można było znaleźć relacje albo utwory poetyckie tej grupy.

Mimo tragizmu losów Polakom na Kaukazie niewątpliwie udało się stworzyć pewnego rodzaju sojusz z miejscową inteligencją, zwłaszcza z gruzińską. Poza tym dla obydwu narodów kluczowym pojęciem z tego okresu jest „wolność”, a celem niepodległość narodu.

Od lat 30. i 40. XIX w. do Gruzji przybywali również przedstawiciele innych zawodów, urzędnicy i nauczyciele, kupcy, a nawet akuszerki. Ostatnia fala Polaków przybyła na Kaukaz w poszukiwaniu zarobku – inżynierowie, muzycy, nauczyciele, malarze. Z czasem okazało się, że nie ma prawie żadnej dziedziny nauki i sztuki na Kaukazie, gdzie by Polacy nie pozostawili swoich śladów.

Polskie malarstwo w Gruzji stanowi nieodłączną część sztuki gruzińskiej. W drugiej połowie XIX wieku w Gruzji powstały towarzystwa kulturalne, w tym plastyczne (1874), oraz szkoły plastyczne, w których Polacy nauczali malarstwa.

Najwybitniejsi wśród polskich artystów to: Gracjan Chmielewski, Feliks Chodorowicz, Stanisław Horno-Popławski, Henryk Hryniewski, Adam Międzybłocki, Jan Pajewski, Mikołaj (Nikołaj) Sklifasowski, Władysław Stachowski, Zygmunt (Zyga) Waliszewski, Roman Wilczyński, Ilya Zańkowski, bracia Cyryl (Kiryll) i Ilya Zdaniewicz, Borys Romanowski i Michał Wadboldski. Działali oni od połowy XIX wieku do połowy XX stulecia. Również dzisiaj wśród znanych gruzińskich artystów można spotkać malarzy polskiego pochodzenia, często potomków mieszanych rodzin.

Odzyskanie niepodległości przez Gruzję otworzyło nowe możliwości także przed mieszkającymi w naszym kraju Polakami. Dopiero 9 lutego 1995 r. potomkowie zesłańców i osiedleńców z przełomu XIX i XX wieku mogli zjednoczyć się w Stowarzyszeniu Polaków w Gruzji „Polonia” (obecnie – Związek Kulturalno-Oświatowy Polaków w Gruzji „Polonia”). Powołano całą strukturę organizacji polskiej w Gruzji z archiwum i kartoteką ok. 1500 osób polskiego i mieszanego pochodzenia. Kontakty polsko-gruzińskie są na tyle bogate i wielostronne, że coraz to odkrywano nowe, dotychczas nieznanne tematy i wątki zarówno w historii, kulturze, jak i sztuce.

Maria Filina

dr hab., profesor Państwowego Uniwersytetu w Tbilisi im. I. Dżawachiszwili, prezes Związku Kulturalno-Oświatowego Polaków w Gruzji „Polonia”

The Polish expatriate community in the Caucasus is one of the oldest in the world. The mass influx of Poles to the Caucasus was inseparable with political repression. Most of them returned to Poland in the wake of Alexander I's manifest, but some remained, which is noted by preserved documents from those times.

The living conditions of Poles in the Caucasus were primarily defined by Russia's long wars against Dagestan, Chechnya, and the Northern Caucasus. For most, military service was something very dramatic. Regardless of whether they were political exiles or simply drafted, they all felt the compulsive nature of their situation.

It was then that the Caucasus became the birthplace of a new genre of Polish literature—the Caucasian literature of exile. Polish Caucasian literature had no center or even any “list” of members. These men of letters had no meetings, some never even met at all. Some were dispersed throughout the regiments, others were lost in the mountains, never having made it to Tbilisi.

In a sense, the achievements of the “Caucasians” can be treated as a confession of the greater part of a generation sentenced to exile as punishment for that superior and desperate battle for freedom. Rucksacks were the source of manuscripts of poems, memoirs, and unsent letters. The creativity of the “Caucasians” had no concrete political program, but there was a leading idea and overriding goal: the freedom of Poland and the freedom of each and every individual.

In spite of the fact that they were romantics, they did, to a certain degree, bring Poles realistic knowledge about the Caucasus. Opportunities for Caucasian literature appeared with the establishing of publications such as *Athenaeum*, *Rubon*, *Rocznik Literacki*, [*Literary Annual*], *Gwiazda* [*Star*], and *Pamiętnik Naukowo-Literacki* [*Scientific-Literary Diary*]. The “Caucasians” collaborated with each of these publications and, for a brief period, almost every issue had a report or a poetic composition from this group.

In spite of all the tragedy in the destinies of Poles in the Caucasus, they were successful in forming something of an alliance with the local intelligentsia, especially the Georgians. Moreover, “freedom” was a key concept for both nations during this period, where the objective was national independence.

Representatives of other professions—clerks, teachers, merchants, and even midwives—also started arriving in Georgia in the eighteen-thirties and forties. The last wave of Poles came to the Caucasus in search of earnings—engineers, musicians, teachers, and painters. With time, it turned out that there was almost no field of science or art in the Caucasus where Poles did not leave their mark.

Polish painting in Georgia is an inseparable part of Georgian art. The second half of the nineteenth-century saw the emergence of cultural societies in Georgia, including art societies (1874) and schools, where Poles taught painting.

The most prominent among Polish artists were Gracjan Chmielewski, Feliks Chodorowicz, Stanisław Horno-Popławski, Henryk Hryniewski, Adam Międzybłocki, Jan Pajewski, Mikołaj (Nikołaj) Sklifasowski, Władysław Stachowski, Zygmunt (Zyga) Waliszewski, Roman Wilczyński, Ilya Zańkowski, bracia Cyryl (Kirill) and Ilya Zdaniewicz, Borys Romanowski, and Michał Wadboldski. They were active from the mid-eighteenth to the mid-twentieth centuries. Even today, it is possible to find Polish roots among Georgia's prominent artists. They are often the descendants of mixed families.

The regaining of independence by Georgia opened new possibilities, including for Poles living there. It was only on February 9, 1995 that the decedents of exiles and settlers from the turn of the nineteenth and twentieth centuries were able to unite in the “Polonia” Association of Poles in Georgia (currently the “Polonia” Cultural and Educational Union of Poles in Georgia). Slowly, the entire structure of the Polish organization evolved in Georgia, inclusive of archives and a catalogue of approximately 1,500 persons of Polish and mixed heritage. Polish-Georgian contacts are so rich and varied that new, as yet unknown topics and threads are continuously being uncovered in history, culture, and art.

Maria Filina

Ph. D., Habil., Professor of the I. Dzavachishvili State University of Tbilisi, President of the “Polonia” Cultural and Educational Union of Poles in Georgia

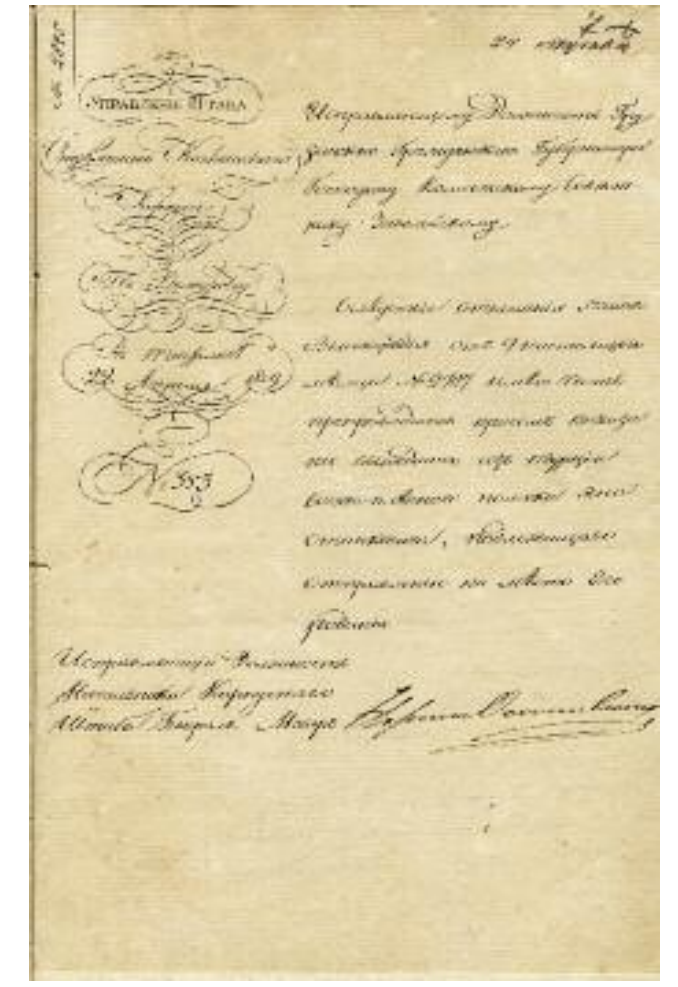

PIERWSI ZESŁAŃCY THE FIRST EXILES

Pod koniec XVIII wieku na Kaukazie pojawiły się pierwsze grupy polskich żołnierzy wcielonych do carskiego wojska. Upadek powstania listopadowego i represje wobec jego uczestników spowodowały, że ich liczba szybko rosła (ok. 4 tysiące w 1840 roku). Uczestniczyli w prowadzonych przez Rosję wojnach z Turcją i Persją. Wielu z nich pracowało w batalionach zajmujących się budową i remontem umocnień i fortyfikacji. Ostatnią dużą grupą skierowaną na Kaukaz byli uczestnicy powstania styczniowego. Stopniowo zmiana ulegała forma zesłania – wysyłano do Gruzji pod nadzór policyjny, pozwalając na podjęcie pracy w miejscowych przedsiębiorstwach i instytucjach.

The Caucasus of the end of the 18th century saw the first groups of Polish soldiers drafted into the Tsar's army. The fall of the November Uprising and repressions against its participants resulted in their numbers growing rapidly (approximately 4,000 in 1840). They took part in Russia's wars against Turkey and Persia. Many of them worked in battalions concerned with the building and renovation of defenses and fortifications. The last major group directed to the Caucasus consisted of participants in the January Uprising. Gradually, the form of exile changed to exile to Georgia under police supervision. This made it possible to take up employment in local businesses and institutions.

Dokument dotyczący Jana Stankiewicza, 22 kwietnia 1829 r.

Władze dążyły do ograniczenia liczby Polaków walczących przeciw Rosji po stronie Turcji i Persji. Osobom porzucającym służbę w perskim lub tureckim wojsku, zapewniano opiekę i możliwość powrotu do kraju. Na początku 1829 r. Jan Stankiewicz zgłosił się dobrowolnie do władz rosyjskich. Po kilku miesiącach podjęto decyzję o odesłaniu go na koszt państwa do „miejsca urodzenia”. (ANG)

A document relating to Jan Stankiewicz, April 22, 1829.

The authorities endeavored to limit the number of Poles fighting against Russia on the side of Turkey and Persia. Persons abandoning service in the Turkish or Persian army were guaranteed care and the opportunity of returning home. Jan Stankiewicz voluntarily presented himself to the Russian authorities at the start of 1829. After several months a decision was taken to send him to his “place of birth” at the government's expense. (ANG)

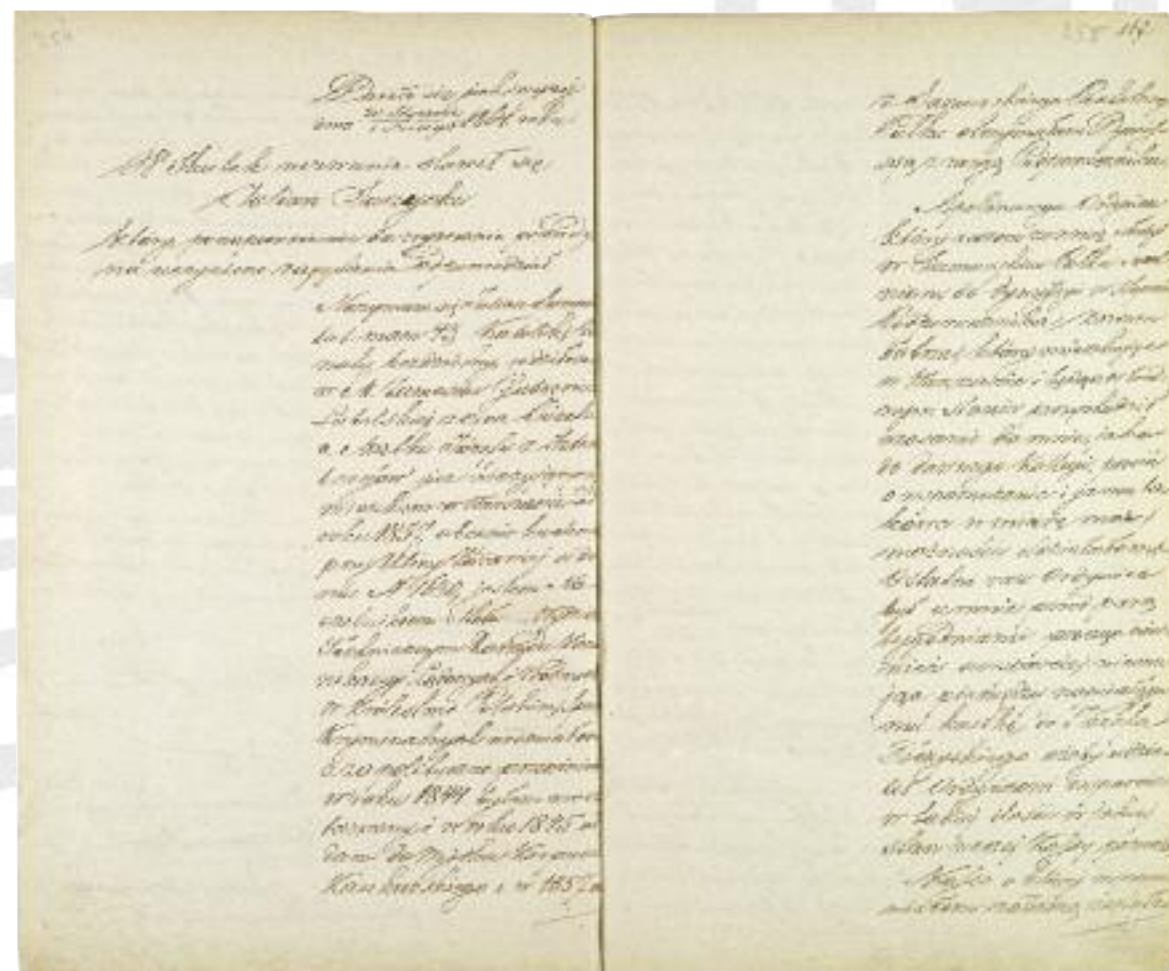

Fragment wykazu przebiegu służby Franciszka Kacpra Surowskiego, 28 maja 1852 r.

Do oddziałów roboczych utworzonych w Korpusie Inżynieryjnym wcielano bez względu na pochodzenie społeczne chłopów, mieszczan i szlachciców. Podlegały one władzom poszczególnych Okręgów Komunikacyjnych i były wykorzystywane przy budowie dróg i linii kolejowych. Do służby w tych oddziałach wyznaczano głównie wziętych do niewoli uczestników powstania listopadowego. Aresztowany w kwietniu 1831 r. Franciszek Kacper Surowski brał udział w wyprawie przeciw góralom kaukaskim. Po awansie w 1847 r. podjął próby uzyskania zwolnienia ze służby wojskowej. Podobne były losy Jacentego Hipolita Morgulca, który znalazł się w niewoli rosyjskiej po kapitulacji gen. Józefa Dwernickiego. Najpierw pracował jako szeregowy robotnik, później został cyrulikiem swojej kompanii. W 1852 r. uzyskał zwolnienie ze służby. (ANG)

A fragment of the service record of Franciszek Kacper Surowski, May 28, 1852.

Without any regard to birth, peasants, burghers, and the gentry were drafted into labor units created as a part of the Engineering Corp. They were subject to the authorities of the individual Transportation Districts and were employed in the building of roads and railroad lines. Such units were usually the destination of captured participants in the November Uprising. Arrested in April of 1831, Franciszek Kacper Surowski took part in a foray against the Caucasian highlanders. Upon promotion in 1847 he commenced an effort to be discharged from military service. The fate of Jacenty Hipolit Morgulec was very similar. He found himself a Russian prisoner following the surrender of General Józef Dwernicki. He first worked as a common laborer, but later became the barber surgeon for his company. He was discharged from service in 1852. (ANG)

Fragment zeznań Juliana Surzyckiego, oskarżonego o udział w powstaniu styczniowym.

W 1844 r. został aresztowany za współpracę z organizacją ks. Piotra Ściegiennego. Rok później wcielono go do Korpusu Kaukaskiego. Służył w Pułku Samurskim do 1857 r., 20 stycznia / 1 lutego 1864 r. (AGAD)

A fragment of the deposition of Julian Surzycki, accused of participation in the January Uprising.

He was arrested in 1844 for collaborating with the organization of Father Piotr Ściegienny. One year later he was inducted into the Caucasian Corps. He served with the Samur Regiment until 1857, January 20 / February 1, 1864. (AGAD)

Informacja o zniesieniu nadzoru nad Edmundem Łatkiewiczem, 24 października 1900 r.

Pochodzący z warszawskiej rodziny robotniczej grabarz Edmund Łatkiewicz został skazany na pół roku więzienia (Petersburg) i rok nadzoru policyjnego. W 1900 r. został poinformowany o jego zniesieniu. (ANG)

Information regarding the release from supervision of Edmund Łatkiewicz, October 24, 1900.

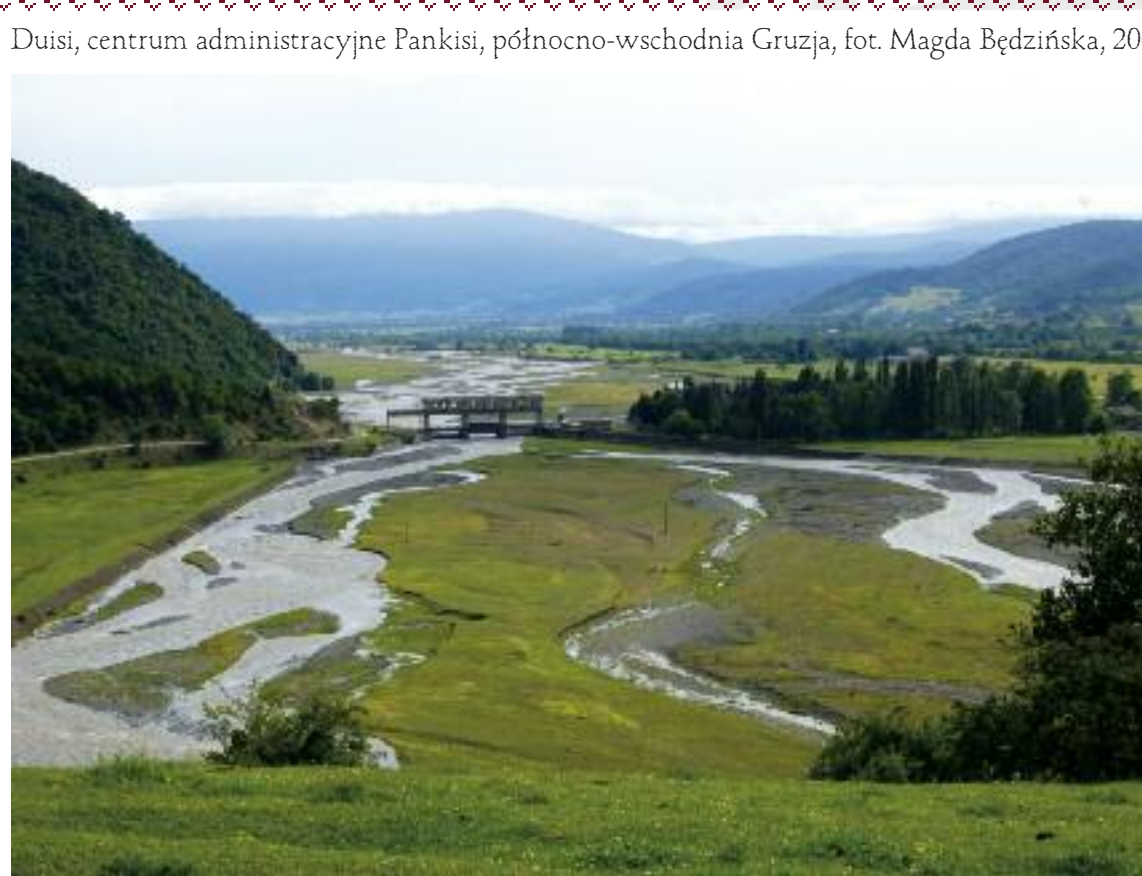
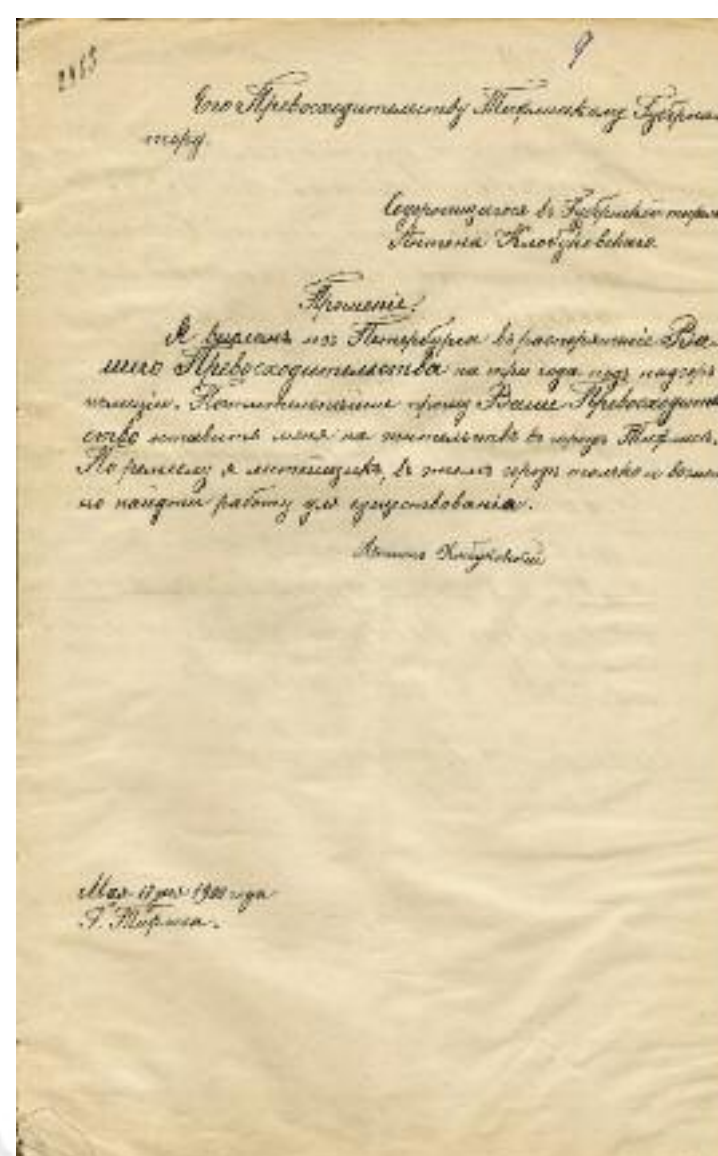
A gravedigger from a Warsaw worker family, Edmund Łatkiewicz was sentenced to half a year in prison (St. Petersburg) and one year of police supervision. He was informed of the sentence annulment in 1900. (ANG)

Prośba Antoniego Kłobukowskiego o wyrażenie zgody na zamieszkanie w Tbilisi, 17 maja 1900 r.

Pochodzący z Warszawy odlewnik, Antoni Kłobukowski, został skierowany do Gruzji w 1900 r. Skazany za przestępstwo państwowe, znajdował się pod nadzorem policji. Pomimo zastrzeżenia, że nie może przebywać w ośrodkach przemysłowych, otrzymał zgodę na zatrzymanie się w Tbilisi. (ANG)

The request of Antoni Kłobukowski for permission to take up residence in Tbilisi, May 17, 1900.

A foundryman from Warsaw, Antoni Kłobukowski was directed to Georgia in 1900. Sentenced for crimes against the state he was subject to police supervision. In spite of a reservation that he may not enter industrial centers, he received permission to stay in Tbilisi. (ANG)

Duisi, centrum administracyjne Pankisi, północno-wschodnia Gruzja, fot. Magda Będzińska, 2009 r. • Duisi, the administrate center for Pankisi in northeastern Georgia, photographs by Magda Będzińska, 2009.

ARCHITEKCI ARCHITECTS

Wśród architektów pracujących w Gruzji na przełomie XIX i XX wieku było wielu Polaków. Aleksander Szymkiewicz, architekt miejski w Tbilisi, zaprojektował najbardziej reprezentacyjne gmachy w centrum miasta, m.in. Szkołę Muzyczną (obecnie Konserwatorium). Opracował również projekty architektoniczne pierwszej linii kolejowej i wielu budynków mieszkalnych.

Projekt Domu Ludowego wykonał petersburski inżynier Stefan Kryczyński. We wzniesionym w 1907 roku budynku mieści się obecnie Państwowy Teatr Akademicki Mardżaniszwili. Znajdujące się naprzeciwko siedziby Towarzystwa Oficerów Kaukaskich i Banku TBC są dziełem Aleksandra S. Rogojskiego. Był on naczelnikiem oddziału technicznego w Teatrze Skarbowym i członkiem Kaukaskiego Towarzystwa Technicznego. Zajmował się też restauracją zabytkowych budynków sakralnych.

There were many Poles among the architects working in Georgia at the turn of the 19th and 20th centuries. Aleksander Szymkiewicz, the municipal architect for Tbilisi, designed the most representative buildings in the center of the city, including the School of Music (currently the Conservatory). He also developed architectural designs for the first railroad lines and many residential buildings.

The design for the People's Center was executed by Stefan Kryczyński, an engineer from St. Petersburg. Built in 1907, the building now houses the Mardżaniszwili State Academic Theater. Across from it are the offices of the Association of Caucasian Officers and the TBC Bank, which are the work of Aleksander S. Rogojski. He was the superintendent of the technical division of the Treasury Theater as well as a member of the Caucasian Technical Society. He was also involved in the restoration of historic religious buildings.

Budynek Sądu Okręgowego w Tbilisi (1899 r.), architekt Aleksander Szymkiewicz (ANG)

District Courthouse in Tbilisi (1899), designed by Aleksander Szymkiewicz. (ANG)

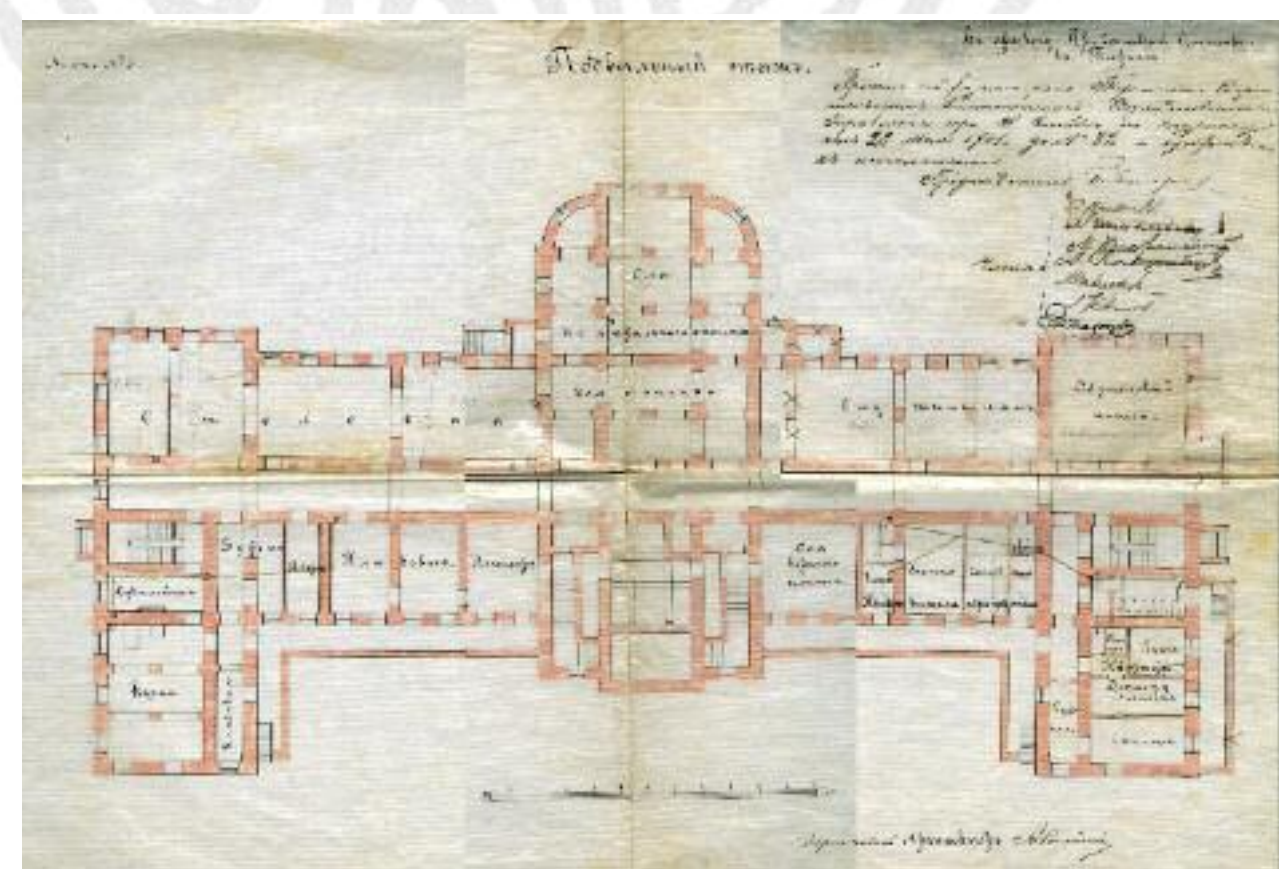
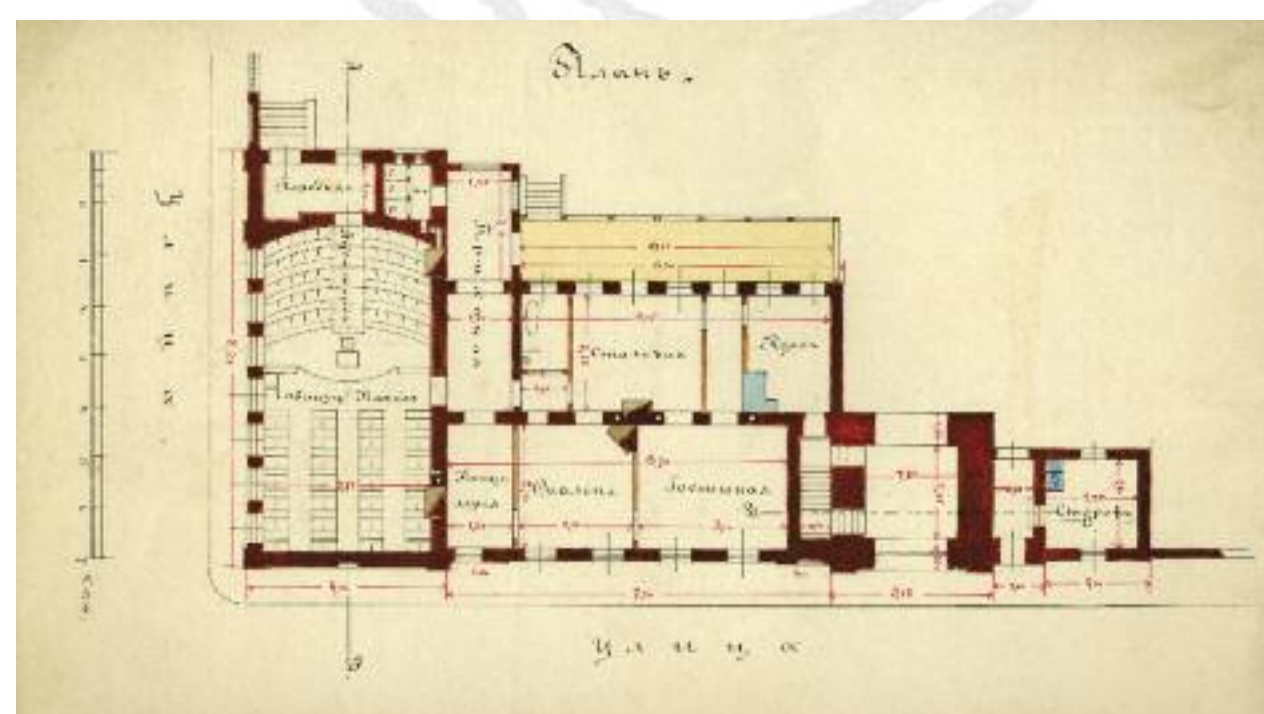
Państwowy Akademicki Teatr im. Szoty Rustawelego (1901 r.), jednym z architektów był Aleksander Szymkiewicz, 22 października 1905 r. (ANG)

The Shota Rustaveli State Academic Theater (1901), one of the architects was Aleksander Szymkiewicz, October 22, 1905. (ANG)

Projekt Seminarium Prawosławnego w Tbilisi, architekt Aleksander S. Rogojski, 1901 r. (ANG)

Eastern Orthodox Catholic Seminary design for Tbilisi, developed by Aleksander S. Rogojski, 1901. (ANG)

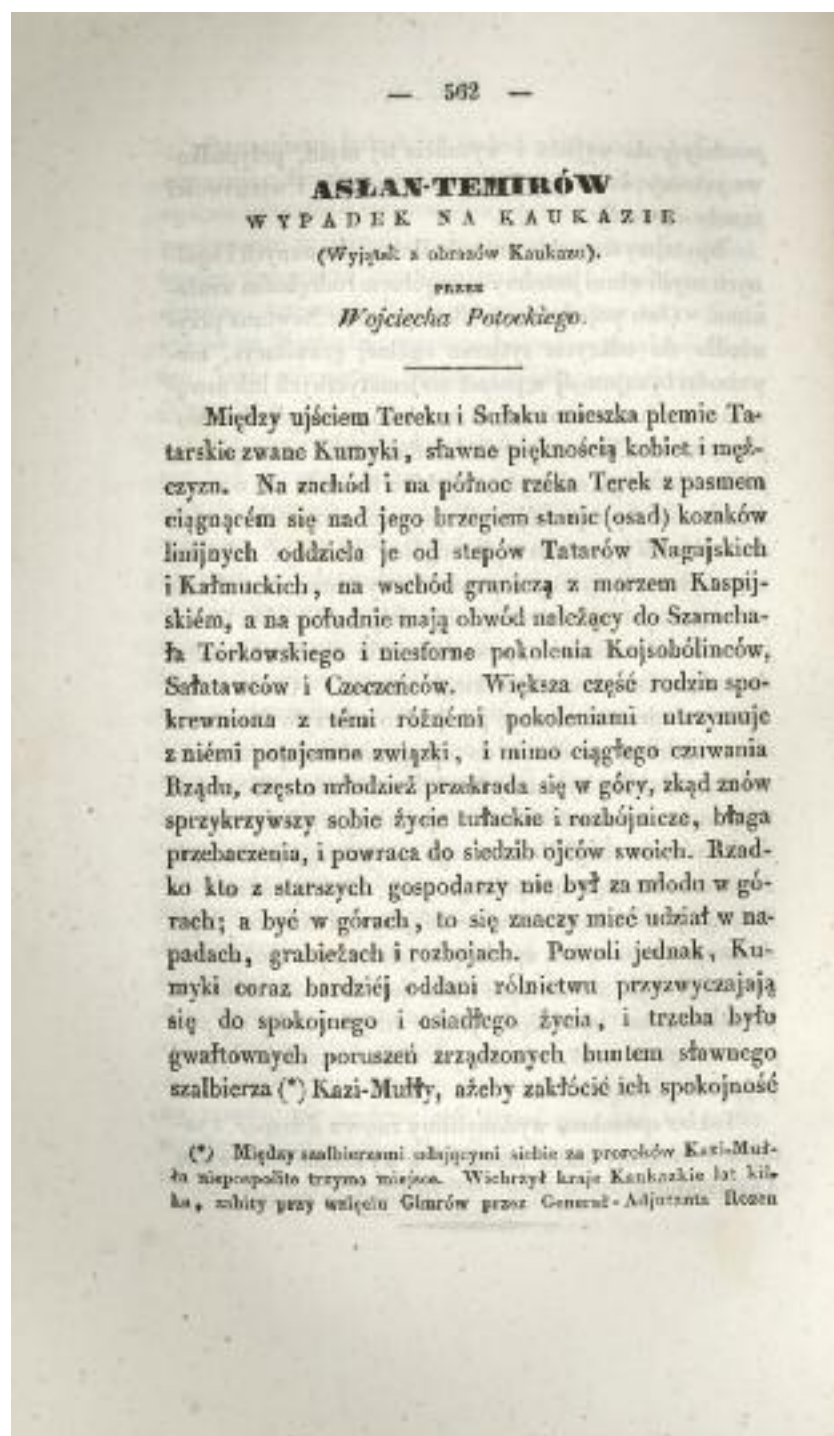
PISARZE WRITERS

W pierwszej połowie XIX wieku działała w Gruzji grupa tzw. poetów kaukaskich. Oprócz poezji publikowali również cieszące się dużym zainteresowaniem opisy przyrody i historii regionu oraz przekłady utworów gruzińskich. Najważniejsze z nich to: „Wspomnienia Kaukazu” Hipolita Jaworskiego (Poznań 1877) i „Kaukaz. Wspomnienia z dwunastoletniej niewoli. Opisanie kraju. Ludność. Zwyczaje i obyczaje”. Mateusza Gralewskiego (Lwów 1877). Materiały na temat Gruzji publikowano regularnie w czasopiśmie „Biblioteka Warszawska”.

Pod koniec XIX wieku Henryk Sienkiewicz był jednym z najpopularniejszych zagranicznych pisarzy w Gruzji. W prasie publikowano tłumaczenia jego utworów i artykuły o twórczości Polaka. Po śmierci pisarza w 1916 roku w prasie gruzińskiej przez dwa miesiące pojawiały się artykuły i materiały poświęcone Sienkiewiczowi. 22 grudnia 1916 roku w tbiliskim teatrze Polacy i Gruzini wspólnie zorganizowali uroczystą akademię dla uczczenia pamięci zmarłego.

A group known as the Caucasian poets was active in Georgia in the mid-19th century. In addition to poetry, they published very popular descriptions of the nature and history of the region as well as translations of Georgian works. The most important of these were *Memories of the Caucasus* by Hipolit Jaworski (Poznań 1877) and *The Caucasus: Memories of Twelve Years of Enslavement and a Description of the Country, the People, Their Customs and Traditions* by Mateusz Gralewski (Lviv, 1877). Materials on Georgia were regularly published in the periodical *Biblioteka Warszawska* [Warsaw Library].

Henryk Sienkiewicz was one of the most popular foreign writers in Georgia at the end of the 19th century. The press published translations of his works as well as articles on the creativity of this Pole. In the wake of the writer's death in 1916, the Georgian press published articles and materials devoted to Sienkiewicz for two months. Poles and Georgians jointly organized a ceremony at a Tbilisi theater on December 22, 1916 to commemorate the memory of the writer.

Fragment wspomnień Wojciecha Potockiego *Aslan-Temirów wypadek na Kaukazie* (Wyjętek z obrazów Kaukazu), „Biblioteka Warszawska”, 1841 r., t. 1.

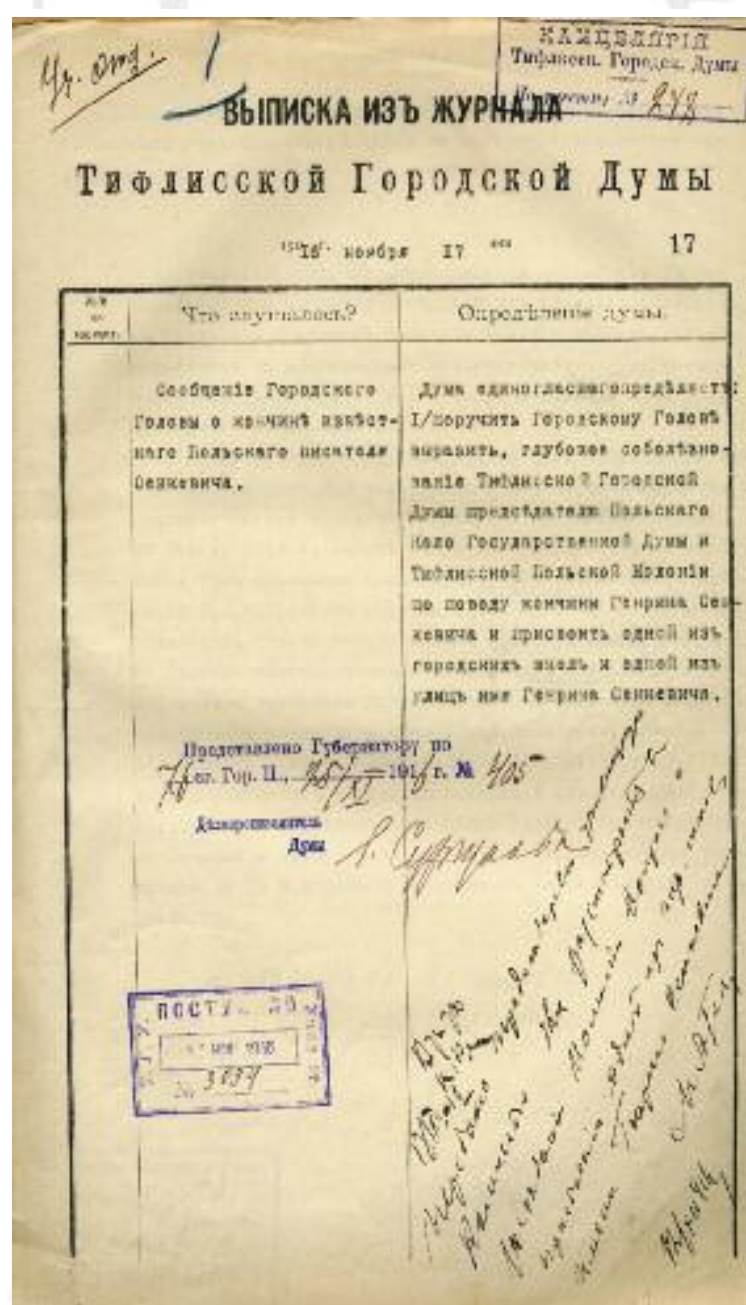
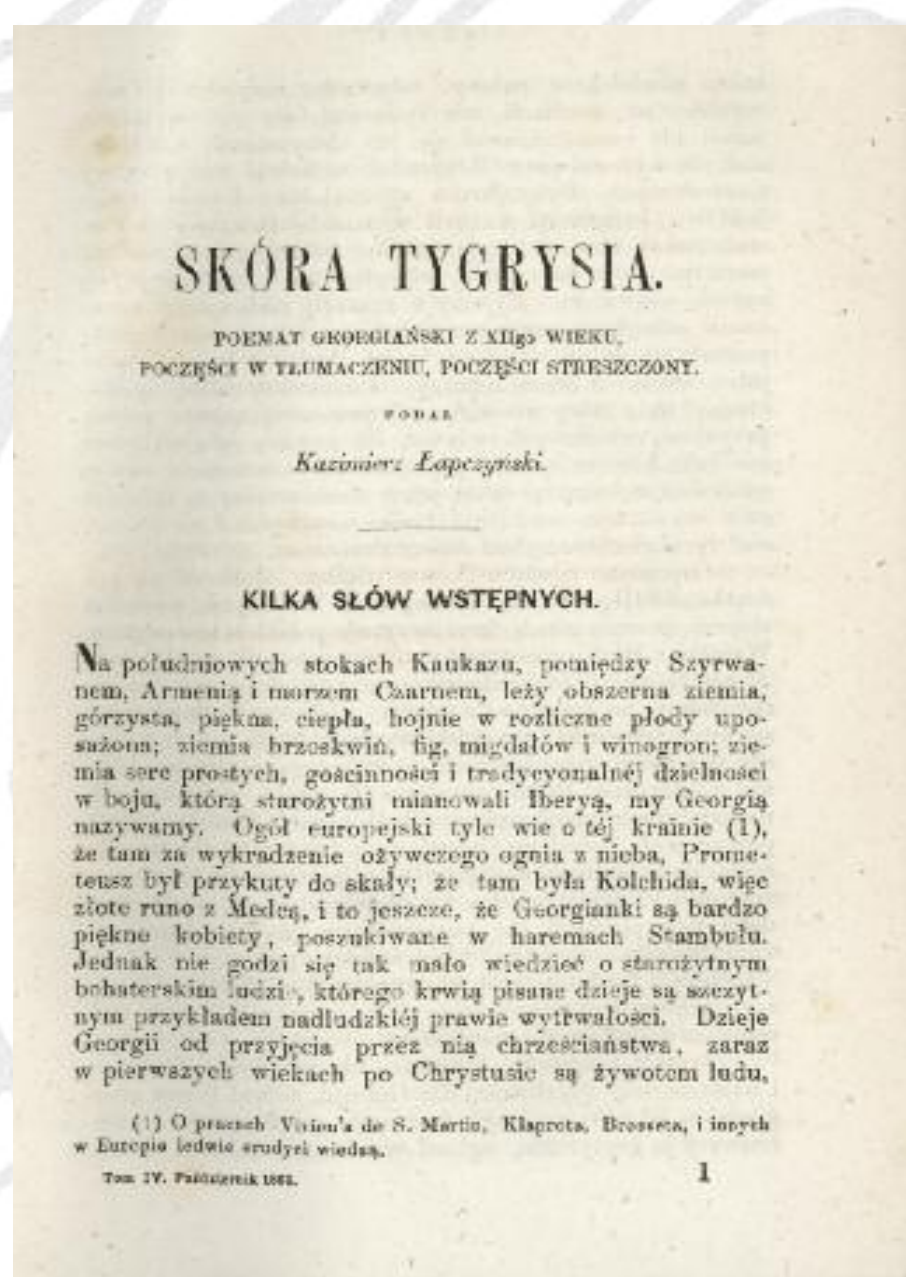
Wojciech Potocki, autor wierszy, opowiadań i przekładów publikowanych w „Athenaeum” i „Bibliotece Warszawskiej”, dwukrotnie przebywał na Kaukazie. Jako doradca namiestnika Kaukazu Woroncowa uczestniczył w wielu wyprawach i miał możliwość udzielania pomocy rodakom. Był wychowawcą dzieci władcy Megrelii (Gruzji Zachodniej) księcia Dadiani i brał udział w założeniu Biblioteki Narodowej w Tbilisi. Książka zarejestrowana pod numerem 1 jest darem Potockiego.

A fragment of the memoirs of Wojciech Potocki, *Aslan-Temirov, an Accident in the Caucasus* (an excerpt from the “Caucasus Pictures”), *Biblioteka Warszawska* [Warsaw Library], 1841, vol. 1.

Wojciech Potocki, author of poems, short stories, and translations published in the *Athenaeum* and *Biblioteka Warszawska* [Warsaw Library] was in the Caucasus twice. As advisor to Voroncov, the Caucasian Viceroy, he took part in many expeditions and had the opportunity to provide assistance to his countrymen. He was tutor to the children of the ruler of Samegrelo in Western Georgia, Prince Dadiani, and played a role in the establishing of the National Library in Tbilisi. The book catalogued as No. 1 is a gift from Potocki.

Fragment pierwszego tłumaczenia na język polski poematu Szoty Rustawelego „Rycerz w tygrysięj skórze”, „Biblioteka Warszawska” 1863 r., t. 4.

A fragment of the first translation into Polish of “The Knight in the Panther's Skin,” a poem by Shota Rustaveli, *Biblioteka Warszawska* [Warsaw Library], 1864, vol. 4.

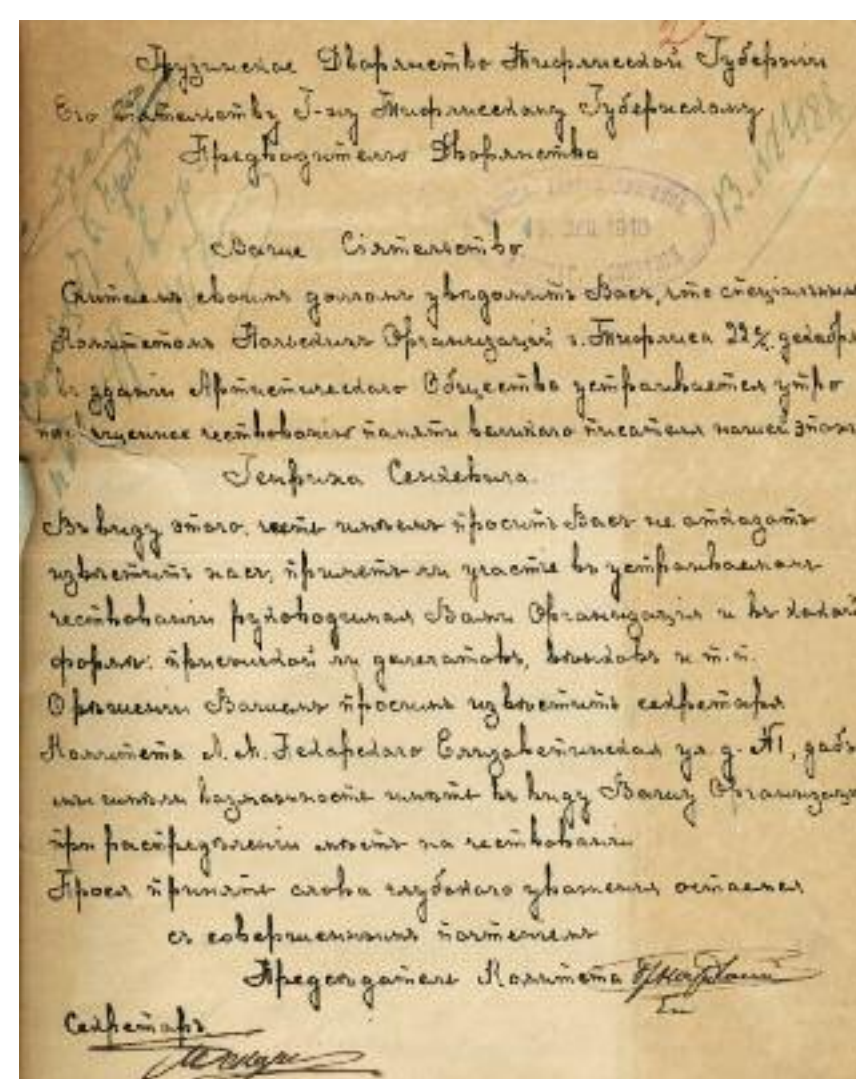
Postanowienie Dumy Miejskiej w Tbilisi o przestaniu kondolencji po śmierci Henryka Sienkiewicza polskiej kolonii i nazwaniu jego imieniem szkoły i ulicy w mieście, listopad 1916 r. (ANG)

Decision of the Municipal Duma of Tbilisi regarding the sending of condolences following the death of Henryk Sienkiewicz to the Polish colony and the naming of a school and street in the city with his name, November 1916 (ANG)

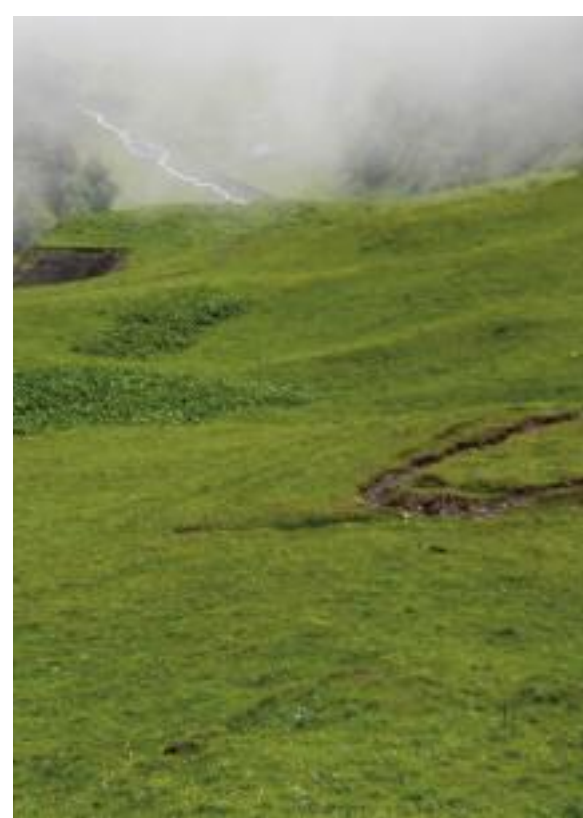
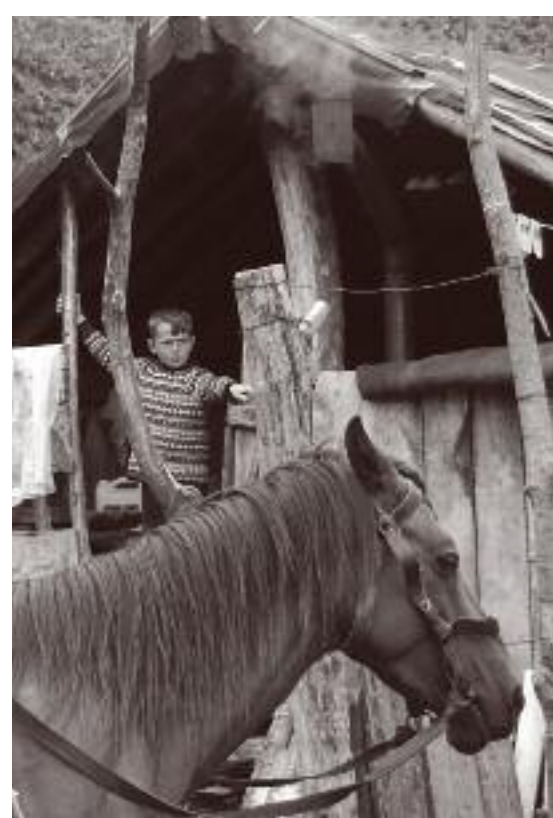
Podziękowanie Polskiego Koła przy Dumie Miejskiej w Tbilisi za kondolencje przekazane po śmierci Henryka Sienkiewicza, 28 listopada 1916 r. (ANG)

Thank-you note of the Polish Caucus of the Tbilisi Municipal Duma for condolences following the death of Henryk Sienkiewicz, November 28, 1916. (ANG)

Informacja o zorganizowaniu w Tbilisi uroczystości upamiętniających Henryka Sienkiewicza, 15 grudnia 1916 r. (ANG)

Information regarding the organizing in Tbilisi of a commemoration ceremony in memory of Henryk Sienkiewicz, December 15, 1916. (ANG)

ARTYŚCI ARTISTS

Pod koniec XIX wieku i na początku XX w. Tbilisi powstało wiele towarzystw kulturalno-muzycznych, plastycznych i teatralnych. W wielu z nich aktywnie działali polscy malarze, graficy, rzeźbiarze i muzycy. Leon Janiszewski założył pierwszą prywatną szkołę muzyczną w Tbilisi i organizował koncerty muzyki europejskiej. Konstanty Antoni Górski, skrzypek i kompozytor, kierował operą. Cyryl (Kirył) Zdaniewicz był malarzem, ilustratorem książek i scenografem teatralnym. Razem z Zygmuntem Waliszewskim, twórcą m.in. kurtyny dla tbiliskiego Teatru Opery i Baletu, odkryli malarstwo Nika Pirozmanaszwilego, zwanego Pirosmanim. Mikołaj Skalifasowski był profesorem i współzałożycielem Akademii Sztuk Pięknych w Tbilisi.

A multitude of music, art, and theater cultural societies made their appearance in Tbilisi at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries. Polish painters, graphic artists, sculptors, and musicians were active in many of them. Leon Janiszewski founded the first private music school in Tbilisi and organized concerts of European music. Cyryl (Kirill) Zdaniewicz was a painter, book illustrator, and stage designer. Together with Zygmunt Waliszewski, the creator of the curtain of the Opera and Ballet Theater, he discovered the painting of Niko Pirozmanashvili, known as Pirosmani. Mikołaj Skalifasowski was a professor and co-founder of the Academy of Fine Arts in Tbilisi.

Zygmunt Waliszewski, Portret Heleny Petrakowskiej, *Tempera na papierze*, 195x125, Gruzjińskie Narodowe Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego

Zygmunt Waliszewski, Portrait of Helena Petrakowska, *tempera on paper*, 195 x 125, Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art.

Cyryl (Kirył) Zdaniewicz Martwa natura z dzbankiem do herbaty (1919) *olej na płótnie*, 65x82, Gruzjińskie Narodowe Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego

Cyryl (Kirill) Zdaniewicz, Still Life with Teapot (1919), *oil on canvas*, 65 x 82, Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art.

Zygmunt Waliszewski Ratusz (1919), *czarny tusz na papierze*, 35x21.5 Gruzjińskie Narodowe Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego

Zygmunt Waliszewski, City Hall (1919) *India ink on paper*, 35 x 21.5, Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art.

Cyryl (Kirył) Zdaniewicz, Stare Tbilisi (1919), *olej na płótnie*, 98x138 Gruzjińskie Narodowe Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego

Cyryl (Kirill) Zdaniewicz, Old Tbilisi (1919), *oil on canvas*, 98 x 138, Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art.

Cyryl (Kirył) Zdaniewicz Figura kobiety, *olej na płótnie*, 123x91, Gruzjińskie Narodowe Muzeum Sztuki im. Szałwy Amiranaszwilego

Cyryl (Kirill) Zdaniewicz, Figure of a Woman, *oil on canvas*, 123 x 91, Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art.

ARTYŚCI ARTYŚCI

Michał Wadbolski był malarzem, grafikiem i ilustratorem, synem polskiego oficera. Swoim zainteresowaniem sportowym – uprawiał boks i brał udział w turniejach szachowych – poświęcił dwie monografie: „Historia gruzińskiego boksu zawodowego” i „Historia szachów”. Zbierał herby gruzińskiej arystokracji, godła miast i znaki umieszczone na sztandarach. Efektem wieloletnich badań jest „Gruzinińska symbolika heraldyczna”, pierwsze opracowanie na ten temat.

O jednym z założycieli Kaukaskiego Stowarzyszenia Współpomocy Artystów, Janie (Iwanie) Pajewskim, wiadomo niewiele. W 1896 roku gazeta „Kwali” informowała: „Dziś w salach Muzeum Wojskowego odbędzie się otwarcie wystawy obrazów malarza Iwana Pajewskiego, który przyjechał z Akademii Paryskiej (...)”.

Henryk Hryniewski był synem zesłanego na Kaukaz Polaka. Współzałożyciel i profesor ASP w Tbilisi, pracował też jako scenograf w Teatrze Opery i Baletu. Ilustrator dzieła klasyka gruzińskiej literatury Ilii Czawczawadze i twórca dekoracji ściennej na budynku Biblioteki Narodowej i ikonostasu w cerkwi Kaszweti pod wezwaniem św. Jerzego w Tbilisi.

Michał Wadbolski was a painter, graphic artist, and book illustrator. He was the son of a Polish officer. Boxing and tournament chess, his sporting interests, were the subject of two of his monographs—*A History of Georgian Professional Boxing* and *A History of Chess*. He collected the crests of Georgian aristocracy, the coats-of-arms of cities, and marks found on banners. The effect of many years of this research was *Georgian Heraldic Symbolism*, the first work on this topic.

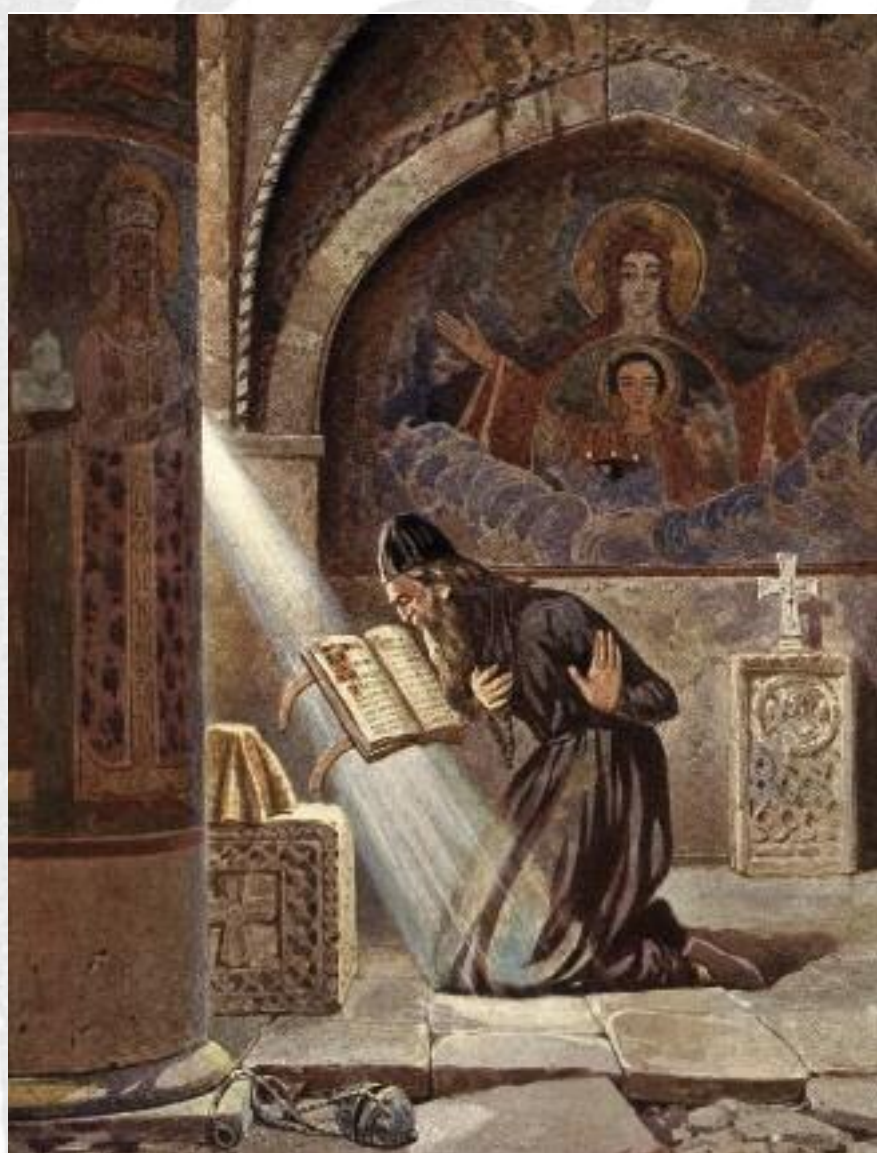
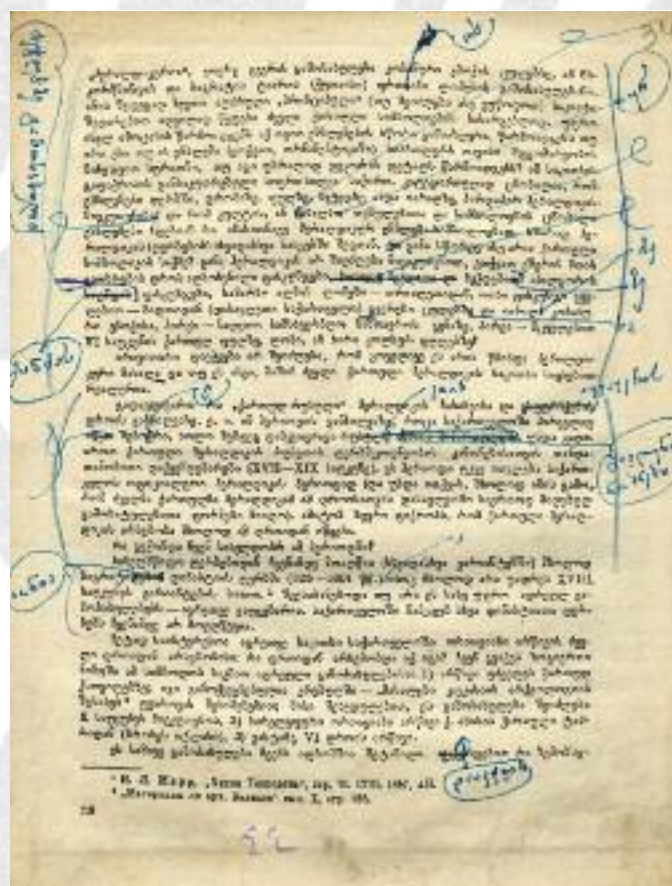
Not much is known about Jan (Ivan) Pajewski, one of the founders of the Caucasian Artists' Mutual Relief Association. In 1896 the *Kvali* newspaper announced: “Today, an exhibition of the paintings of Ivan Pajewski, who comes from the Academy of Paris, will be opened in the halls of the Military Museum (...)”.

Henryk Hryniewski was the son of a Pole exiled to the Caucasus. Co-founder and professor of the Academy of Fine Arts of Tbilisi, he worked as a stage designer at the Opera and Ballet Theater. He provided illustrations for classic works of Georgian literature by Ilya Chavchavadze and was the creator of the wall decorations of the National Library building as well as of the iconostasis of the Kashveti Orthodox church of St. George in Tbilisi.

Fragment książki „Gruzinińska symbolika heraldyczna” i rysunki herbów gruzińskich – herb Gruzji 1800-1801 r. i herb króla Kartli Wachtanga VI (1712-1724). (ANG)

A fragment of the book *Georgian Heraldic Symbolism and drawings of Georgian coats-of-arms: the coat-of-arms of Georgia 1800-1801 and the coat-of-arms of Vaktang VI, King of Kartli (1712-1724).* (ANG)

Henryk Hryniewski, 1912-1913, Pustelnik modli się na klęczkach w swojej celi, ilustracja do utworu „Pustelnik” Ilii Czawczawadze, *zebrane prace Ilii Czawczawadze, vol. 1, 1914, Akwarela na papierze* (ANG)

Henryk Hryniewski, 1912-1913, Hermit Praying on His Knees in His Cell, illustration to “The Hermit,” Ilya Chavchavadze, *Collected Works of Ilya Chavchavadze, vol. 1, 1914, watercolor on paper* (ANG)

Henryk Hryniewski, 1912-1913, Farma Luarsaba Tatqaridze. Ilustracja do utworu „Czy człowiek jest mężczyzną?/ „Czy człowiek jest człowiekiem?” Ilii Czawczawadze, *zebrane prace Ilii Czawczawadze, vol. 1, 1914 Akwarela na papierze* (ANG)

Henryk Hryniewski, 1912-1913, The Farm of Luarsaba Tatqaridze, illustration to “Is a Man a Man? / Is a Man Human?” Ilya Chavchavadze, *Collected Works of Ilya Chavchavadze, vol. 1, 1914, watercolor on paper* (ANG)

Jan (Iwan) Pajewski, Wieś w Swanetii, *pastele olejne, 22x26.5 Gruzinińskie Narodowe Muzeum Sztuki im. Szalwy Amiranaszwilego*

Jan (Iwan) Pajewski, Village in Swaneti, *oil pastels 22x26.5 Shalva Amiranashvili Georgian National Museum of Art.*

Jan (Iwan) Pajewski, 1897, Chłopiec z cygarem („komfort”) *Gazeta „Kwali”, 1897, nr 3 Rysunek, czarny ołówek, papier* (ANG)

Jan (Iwan) Pajewski, 1897, Boy with a Cigar (Comfort) *Newspaper “Kvali”, 1897, Issue No. 3, black pencil on paper* (ANG)

W górach Wysokiego Kaukazu, północno-wschodnia Gruzja, fot. Magda Będzińska, 2009 r. ● In the Greater Caucasus Mountains, northeastern Georgia, Photographs by Magda Będzińska, 2009.

LEKARZE PHYSICIANS

Do podniesienia poziomu opieki medycznej na Kaukazie przyczynili się lekarze i personel medyczny polskiego pochodzenia. Już na początku XIX wieku na te tereny przybyli lekarze wojskowi, którzy często oprócz opieki nad żołnierzami zajmowali się też ludnością cywilną. Jednym z nich był Jan Minkiewicz, naczelny chirurg Korpusu Kaukaskiego i współzałożyciel Kaukaskiego Towarzystwa Lekarskiego. Wielu Polaków pracowało poza Tbilisi jako lekarze powiatowi i felczerzy. Wśród nich była spora grupa kobiet – akuserek i położnych.

Doctors and medical personnel of Polish origin played a part in improving the level of health care in the Caucasus. The beginnings of the 19th century saw the arrival of army doctors who often, in addition to caring for soldiers, took care of the civilian population. One of them was Jan Minkiewicz, the Chief Surgeon of the Caucasus Corps and the co-founder of the Caucasian Medical Society. Many Poles worked as county physicians and medics outside of Tbilisi. Among them was a significant group of midwives and accoucheuses.

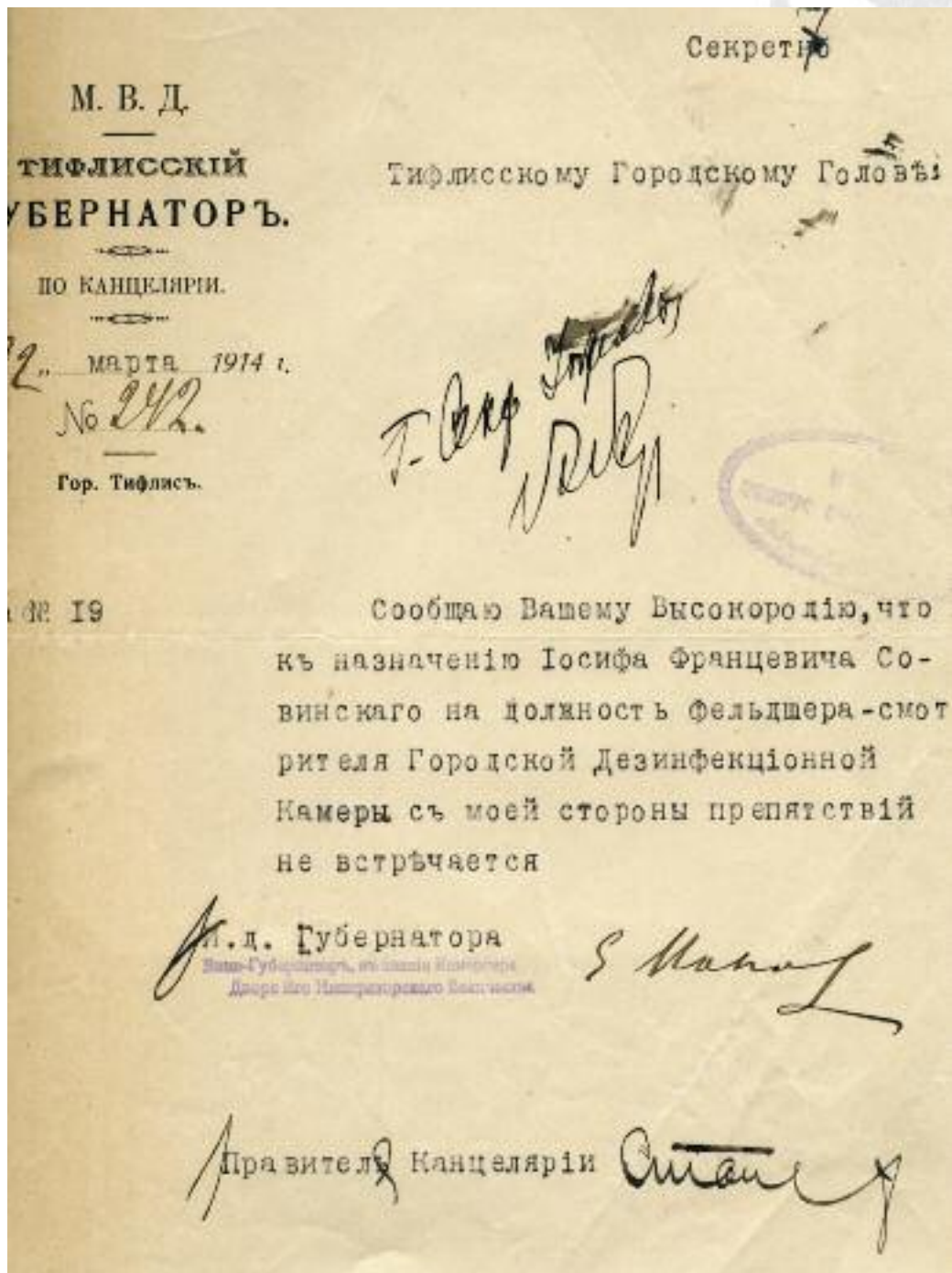
№№ по порядку	ВОПРОСЫ	ОТВЕТЫ	№№ по порядку	ВОПРОСЫ	ОТВЕТЫ
1	Важнейшее отношение	Анна Кунецкая	12	Место рождения (город, губерния, уезд)	г. Могилев
2	Важнейшее отношение к профессии	С. Кунецкая	13	Наименование врача	Эдмунд Собieszчаński
3	Год рождения	1886	14	На каком должностном месте вы служили	фельдшер
4	Наименование	Тбилиси	15	Имя матери (имя и отчество)	
5	Воспитание	Вильямсбург			
6	Образование (школы, гимназия, университет)	Вильямсбургская гимназия, Вильямсбургский университет			
7	Время поступления на медицинскую службу	1910			
8	Об каком времени поступления вы знаете	1910			
9	Где проживали до прибытия в Тбилиси и на каком месте вы работали				
10	Сколько человек: солидарность, уважение к жизни и делу и роль родственных связей	Семья			
11	Почему вы переехали в Тбилиси	1910			

Ankieta wypełniona przez Annę Kunicką, brak daty.
Anna Kunicka pracowała przez kilka lat jako akuszerka. Na kursach organizowanych przy Szpitalu Michajłowskim zdobyła uprawnienia felczerskie i została zatrudniona w tbiliskim szpitalu jako felczer (1910 r.). (ANG)

Application form completed by Anna Kunicka, no date.
Anna Kunicka worked as a midwife for several years. After attending courses organized by the Mihaylovski Hospital she was certified as a medic and was duly employed by the Tbilisi hospital (1910). (ANG)

Pismo informujące o braku zastrzeżeń dotyczących zatrudnienia Józefa Sowińskiego, 22 marca 1914 r.
Od 1913 r. w tbiliskiej służbie sanitarnej pracował urodzony w Warszawie lekarz Józef Sowiński. Przez dwa lata studiował medycynę na warszawskiej uczelni, później uzyskał świadectwo felczera w Brukseli. (ANG)

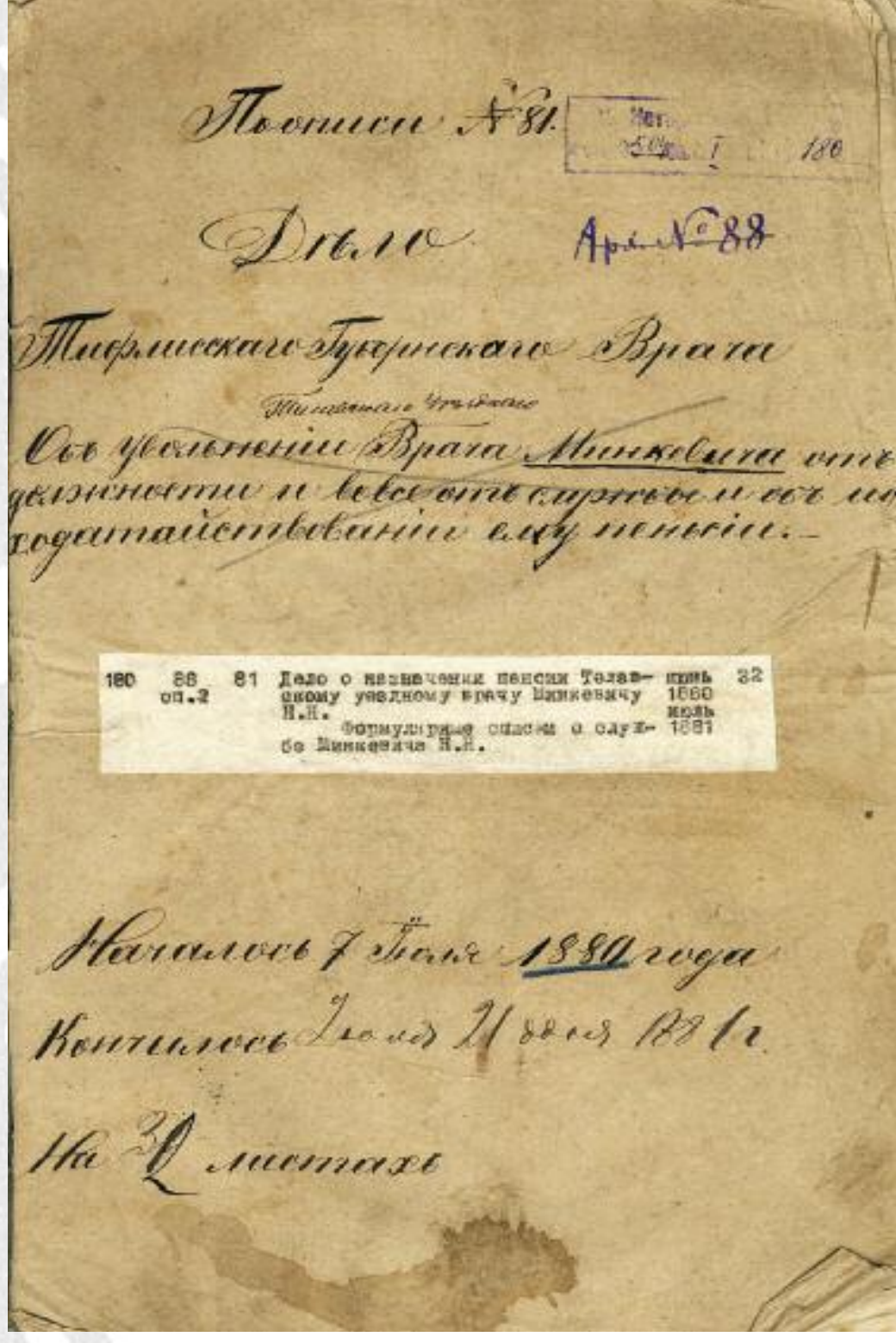
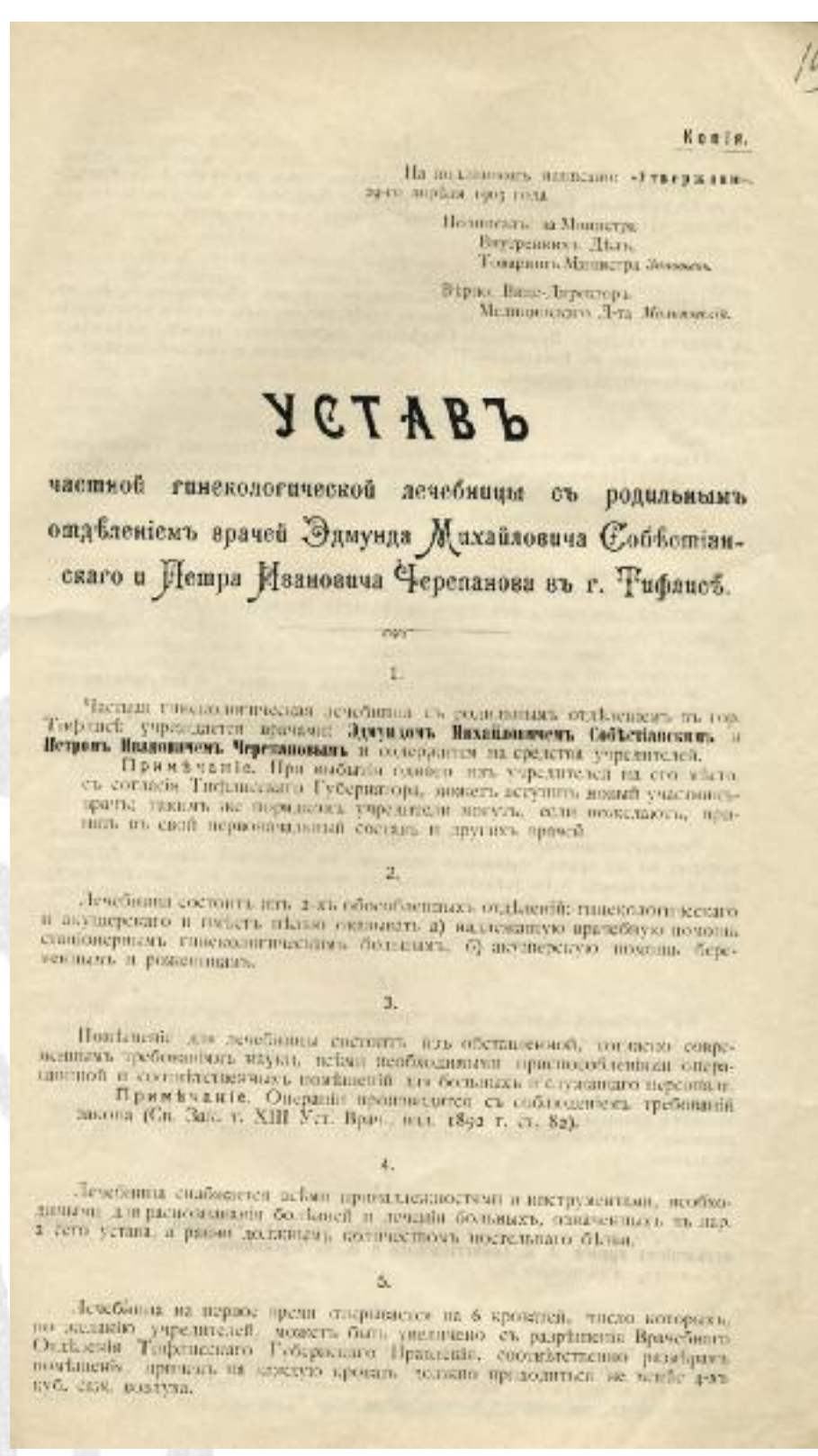
A letter informing of an absence of reservations regarding the employment of Józef Sowiński, March 22, 1914.
Józef Sowiński, a physician born in Warsaw, was employed by the sanitary services of Tbilisi. He studied medicine for two years at a Warsaw school and subsequently was awarded a medic's diploma in Brussels. (ANG)

Fragment statutu kliniki ginekologicznej Edmunda Sobieszczańskiego, 1903 r.
Edmund Sobieszczański po ukończeniu studiów na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Charkowskiego został ordynatorem oddziału ginekologicznego w Szpitalu Michajłowskim w Tbilisi (1896 r.). Był również kierownikiem oddziału położniczego w Zakaukaskim Instytucie Położnictwa. Opublikowane przez niego artykuły i przeprowadzone wykłady miały ogromne znaczenie dla popularyzacji ginekologii na Kaukazie. W 1906 r. założył prywatną klinikę ginekologiczną. (ANG)

A fragment of the statutes of the gynecological clinic of Edmund Sobieszczański, 1903.

Upon completion of his studies at the Department of Medicine of the University of Charkov, Edmund Sobieszczański became the head of the gynecology ward of the Mihaylovski Hospital of Tbilisi (1896). He was also the head of the obstetrics ward at the Transcaucasian Obstetrics Institute. His published articles and lectures had an enormous impact on popularizing gynecology in the Caucasus. He established a private gynecological clinic in 1906. (ANG)

Okładka teczki dotyczącej Mikołaja Minkiewicza, 1880-1881
Mikołaj Minkiewicz uzyskał tytuł lekarza powiatowego na Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu (1854 r.). W 1868 r. rozpoczął pracę w mieście Telawi na Kaukazie. Funkcję tę pełnił do przejścia na emeryturę w 1880 r. (ANG)

The folder with the file of Mikołaj Minkiewicz, 1880-1881.
Mikołaj Minkiewicz received the title of district physician at the Medical-Surgical Academy of St. Petersburg (1854). In 1868 he started work in the town of Telavi in the Caucasus. He served this function until retirement in 1880. (ANG)

Swanetia, północno-zachodnia Gruzja, fot. Krystyna Bierut-Maminajshvili, ok. 1970 r. ● Swaneti, northeastern Georgia, photographs by Krystyna Bierut-Maminajshvili, ca. 1970.

KOŚCIÓŁ POLSKI I TOWARZYSTWO DOBROCZYNNOŚCI

THE POLISH CHURCH AND CHARITABLE SOCIETY

Społeczność polska w Gruzji, poza nielicznymi wyjątkami, deklarowała wyznanie rzymskokatolickie. Początkowo Polacy mieszkający w Tbilisi uczęszczali do niewielkiego, wybudowanego na początku XIX wieku, kościoła Wniebowzięcia NMP. Z czasem podjęto starania o wybudowanie nowej świątyni katolickiej. W 1867 roku uzyskano zgodę władz i zatwierdzono projekt neorenesansowej świątyni z elementami barokowymi. W 1877 roku odbyła się uroczysta konsekracja kościoła pod wezwaniem Świętych Piotra i Pawła. Proboszczem został ks. Maksymilian Orłowski. Już od końca XIX wieku kościół był miejscem skupiającym polską kolonię w Tbilisi.

Pod koniec XIX i na początku XX wieku tylko działalność katolickich towarzystw dobroczynności nie napotykała na żadne przeszkody ze strony władz rosyjskich. W 1894 roku zatwierdzono statut Towarzystwa Dobroczynności przy kościele Świętych Piotra i Pawła w Tbilisi. Liczyło ono 168 członków i dysponowało niewielkim funduszem. Jedną z podstawowych form działalności kulturalnej Towarzystwa stały się przedstawienia teatru amatorskiego grane w języku polskim. W 1901 roku założono szkółkę elementarną przy kościele, dwa lata później powstała biblioteka i czytelnia.

Apart from a few exceptions, the Polish community of Georgia declared Roman Catholicism as their faith. Initially, Poles living in Tbilisi attended the small church of the Assumption of the Holy Virgin Mary built at the beginning of the 19th century. As time passed, efforts were made to build a new Roman Catholic church. A permit was received from the authorities in 1867 and a design for a neo-Renaissance church with Baroque elements was approved. The church was officially consecrated in 1877 as the church of the Saints Peter and Paul. The pastor was Father Maksymilian Orłowski. As early as the end of the 19th century, the church became a center concentrating the Polish colony in Tbilisi.

At the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, only the activities of Catholic charitable societies were free of opposition on the part of the Russian authorities. The year 1894 saw the approval of the statutes of the Charitable Society of the Church of the Saints Peter and Paul in Tbilisi. It had 168 members and had a small fund at its disposal. One of the basic forms of cultural activity of the Society was the organizing of amateur theater productions in the Polish language. The year 1901 saw the founding of a primary school by the church. A library and reading room were established two years later.

Kościół pod wezwaniem Świętych Piotra i Pawła w Tbilisi, fot. Aleksandra Zadroźniak, 2010 r.

Church of the Saints Peter and Paul in Tbilisi, photograph by Aleksandra Zadroźniak, 2010.

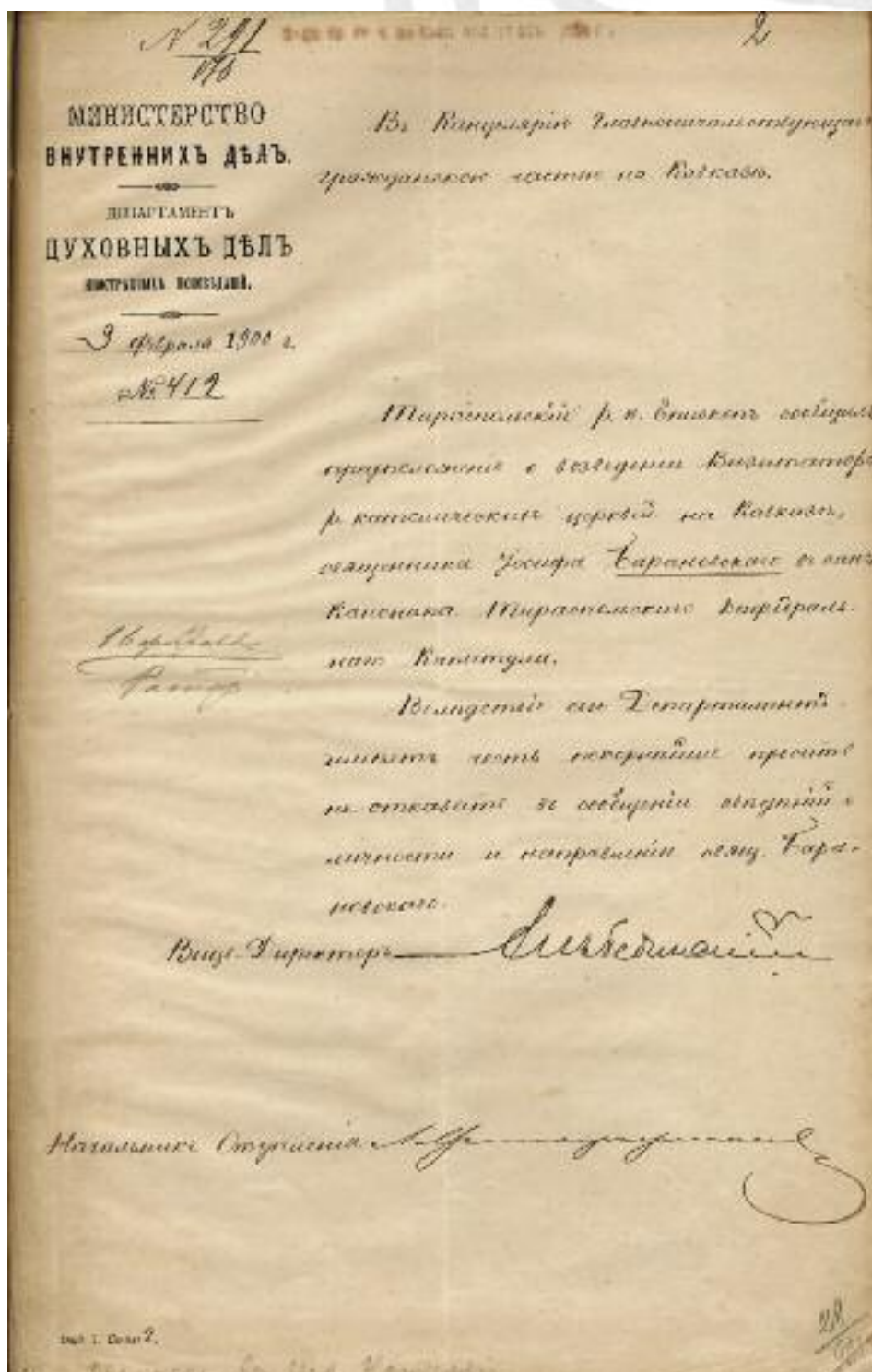
Jedno z pomieszczeń w kościele Świętych Piotra i Pawła, fot. Justyna Kowal, 1998 r.

One of the rooms in the church of the Saints Peter and Paul, photograph by Justyna Kowal, 1998.

Wnętrze kościoła Świętych Piotra i Pawła w Tbilisi, fot. Justyna Kowal, 1997 r.

Interior of the church of the Saints Peter and Paul in Tbilisi, photograph by Justyna Kowal, 1997

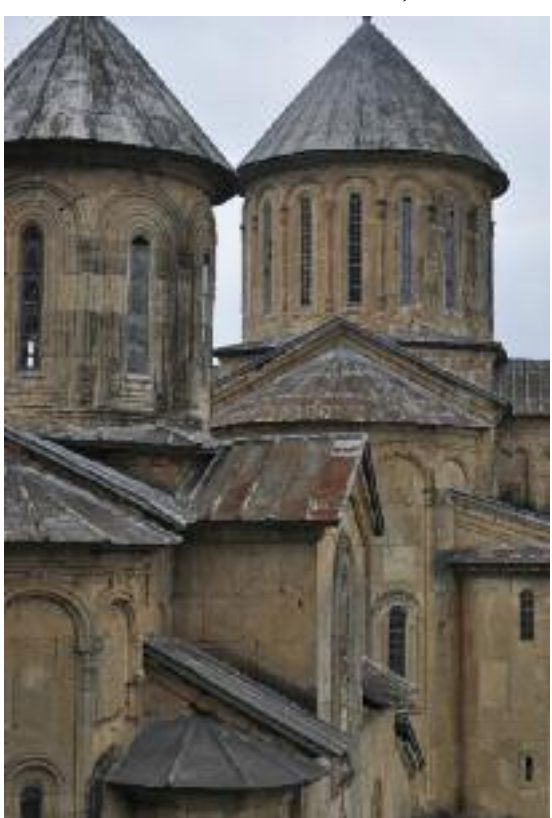
Dokument dotyczący księdza Józefa Baranowskiego, wizytatora kościołów katolickich na Kaukazie i proboszcza kościoła Świętych Piotra i Pawła w Tbilisi, 9 lutego 1900 r. (ANG)

A document relating to Father Józef Baranowski, Inspector of Catholic churches in the Caucasus and pastor of the church of the Saints Peter and Paul in Tbilisi, February 9, 1900.(ANG)

Informacja o powstaniu w Tbilisi Towarzystwa Dobroczynności, „Kraj” 1894 r., nr 39.

Information concerning the establishing in Tbilisi of the Charitable Society, Kraj [Country], 1894, No. 39.

DOM POLSKI DOM POLSKI

W 1906 roku zmieniono przepisy dotyczące trybu zakładania stowarzyszeń i związków społecznych. W Odessie, Petersburgu i Moskwie powstały pierwsze organizacje kulturalno-oświatowe „Dom Polski”. Na początku 1907 roku Polacy mieszkający w Tbilisi zwrócili się do gubernatora z prośbą o wyrażenie zgody na powołanie i działalność w mieście tej organizacji. Planowano założenie szkoły dla dzieci i dorosłych, zorganizowanie księgarni z polskimi książkami, biblioteki i czytelnicy oraz prowadzenie własnej działalności wydawniczej. Zamierzano prowadzić jadalnię, biuro informacji i porad prawnych. Wśród pierwszych zorganizowanych imprez były m.in. przedstawienia teatru amatorskiego. O kolejnych przedsięwzięciach zdobywającej bardzo szybko popularność organizacji informowały gazety. Po wybuchu I wojny światowej przy „Domu Polskim” powołano Polski Komitet Pomocy Ofiarom Wojny.

Obecnie w Gruzji jest zarejestrowanych siedem organizacji polonijnych.

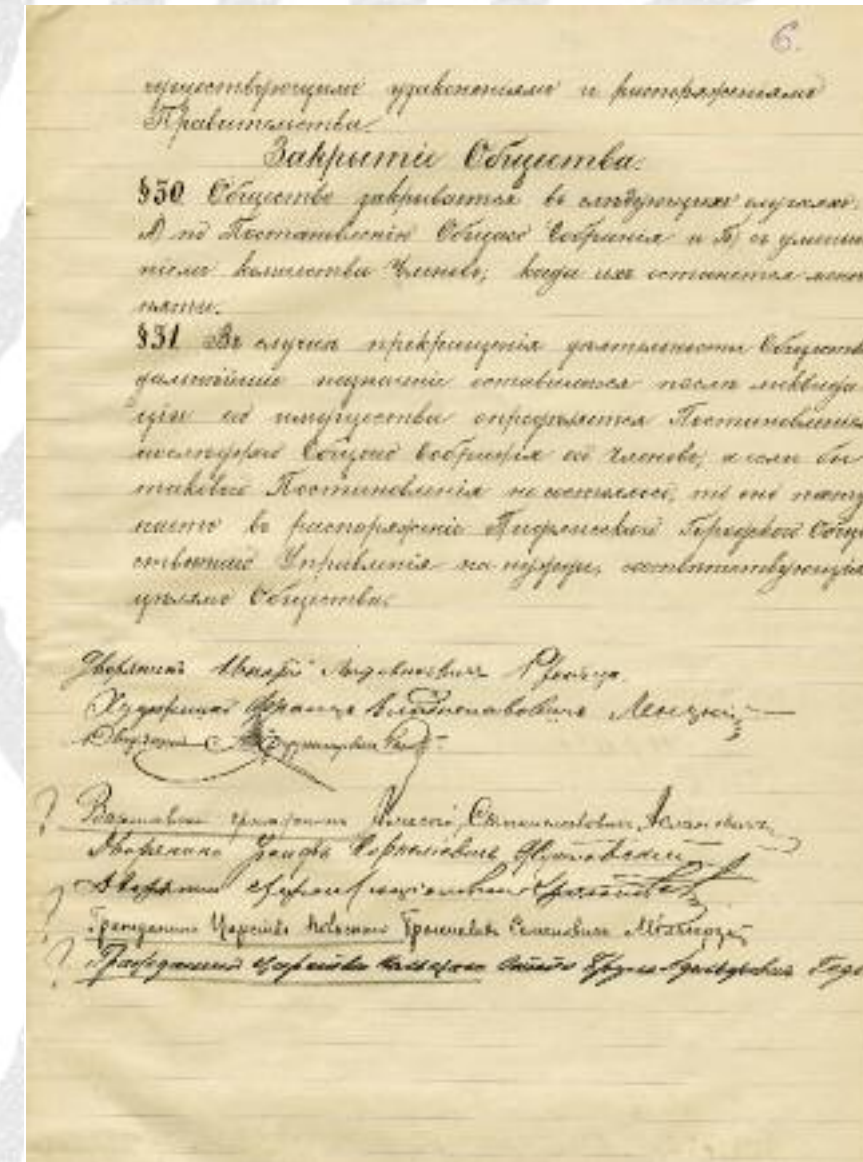
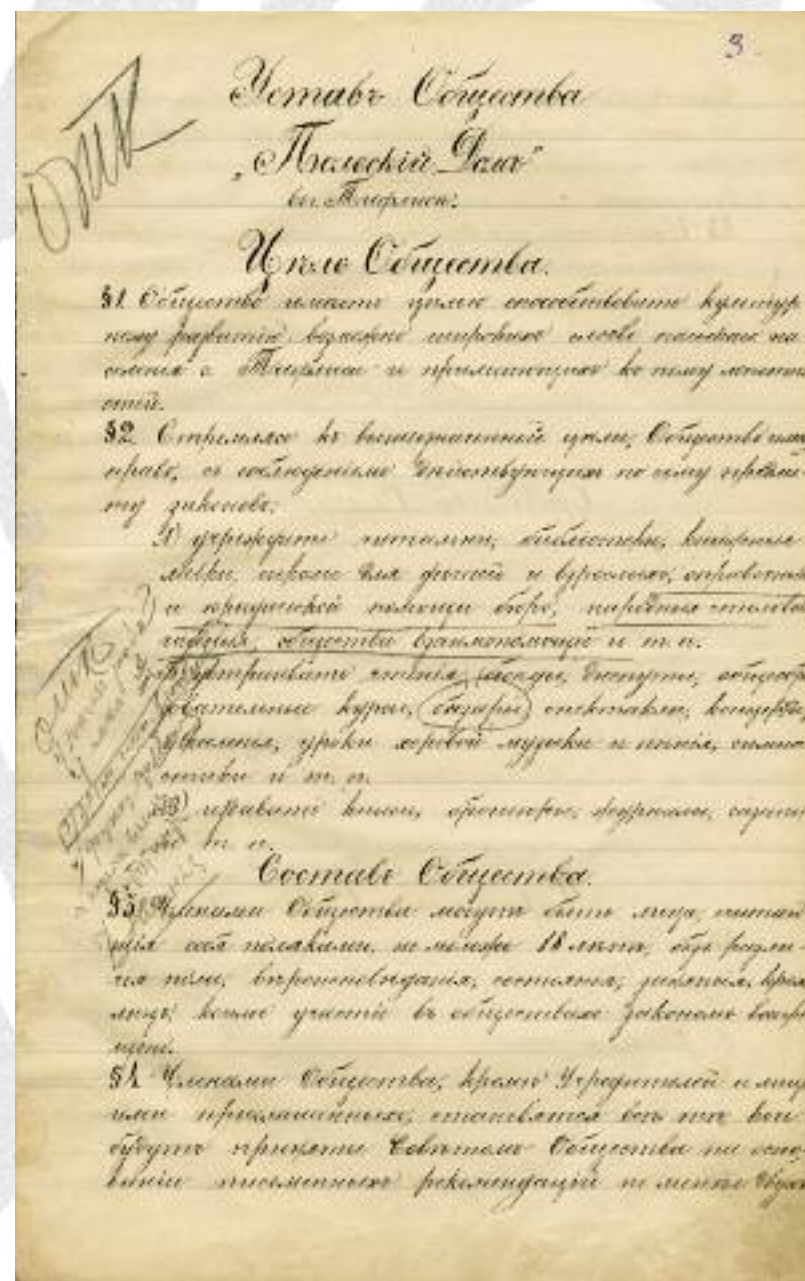
Regulations governing the founding of public associations and societies were changed in 1906. The first Dom Polski cultural and educational organizations were established in Odessa, St. Petersburg, and Moscow. At the start of 1907, Poles living in Tbilisi approached the governor with a request for permission to establish and operate such an organization in the city. Plans included the founding of schools for children and adults, the organizing of a bookstore with Polish books, libraries and reading rooms, and the undertaking of publishing operations. Also intended was a cafeteria as well as an information and legal aid office. Among the first organized events was a production of the amateur theater. Newspapers provided information about successive projects of this organization that was quickly growing in popularity. Following the outbreak of World War I, the Dom Polski established the Polish War Victims' Assistance Committee.

Currently, there are seven Polish expatriate community organizations registered in Georgia.

Informacja o wpisaniu Stowarzyszenia „Dom Polski” w Tbilisi do rejestru organizacji działających w guberni (pod numerem 59), 13 października 1907 r. (ANG)

Information regarding the entry of the “Dom Polski” Association of Tbilisi into the register of organizations operating in the guberniya (under No. 59), October 13, 1907. (ANG)

Fragmety projektu statutu „Domu Polskiego”. Nie został on zatwierdzony przez władze gubernialne, które wskazały błędy formalne i domagały się wniesienia poprawek. Przy nazwiskach osób, które określiły się jako obywatele Warszawy i Królestwa Polskiego, postawiono znaki zapytania, bez daty. (ANG)

A fragment of the statutes of “Dom Polski”. They were never approved by the guberniya authorities due to technicalities. The authorities insisted on the introduction of corrections. The names of persons who defined themselves as citizens of Warsaw and Cracow have question marks, no date. (ANG)

Przy Stowarzyszeniu Polaków w Gruzji „Polonia” prowadzone były kursy języka polskiego (październik 1996 r. – czerwiec 1998 r.). Na zdjęciu ich organizatorka Małgorzata Pawlak, obecnie dyrektor Polskiego Centrum Edukacyjnego w Gruzji, i uczniowie, Tbilisi, fot. Justyna Kowal, 1997 r.

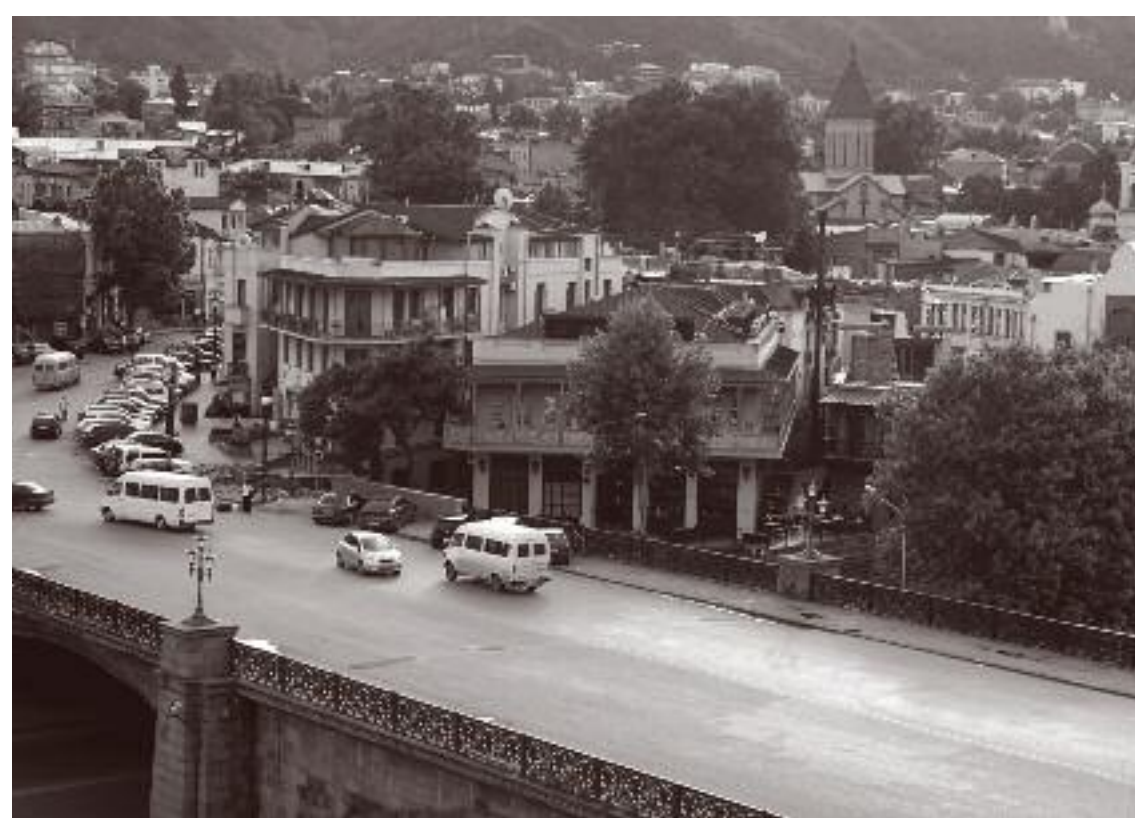
Polish language courses were organized by the “Polonia” Association of Poles in Georgia (October 1996 – June 1998). The photograph shows Małgorzata Pawlak, the organizer and current Director of the Polish Educational Center in Georgia with pupils, Tbilisi, photograph by Justyna Kowal, 1997.

Anatol Kazbilewski, jeden z założycieli „Domu Słowiańskiego” w Tbilisi, fot. Justyna Kowal, 1998 r.

Anatol Kazbilewski, one of the founders of the “Dom Słowiański” [Slavic House] in Tbilisi, photograph by Justyna Kowal, 1998

Tbilisi, fot. Magda Będzińska, 2009 r. ● Tbilisi, photographs by Magda Będzińska, 2009.

NAUCZYCIELE TEACHERS

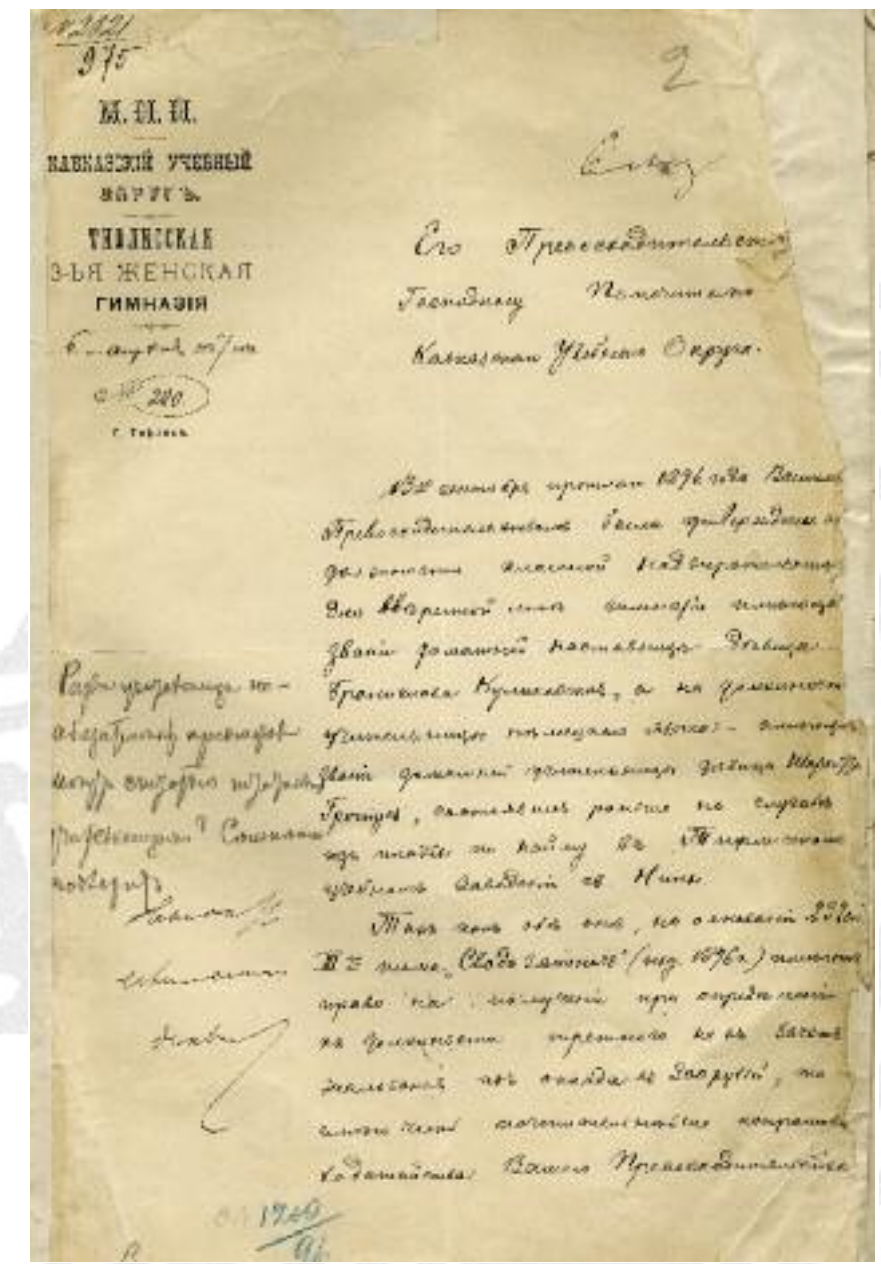
Według spisu powszechnego z 1897 roku na terenie guberni tbiliskiej i kutaiskiej w szkolnictwie pracowały 63 osoby narodowości polskiej. Wśród nich były 24 kobiety. Początkowo nauczycielami byli absolwenci uczelni rosyjskich, później dołączyli do nich absolwenci miejscowych szkół. Były to głównie córki pracujących w Gruzji inżynierów, lekarzy i urzędników, m.in. Jadwiga Rogojska, Anna Chrzanowska i Bronisława Kulikowska.

Druga połowa XIX wieku to czas, kiedy systematycznie wzrastał poziom wykształcenia Polaków pracujących na Kaukazie. Było to przepustką do znalezienia lepiej płatnej pracy. Najczęściej zawód zmieniali nauczyciele.

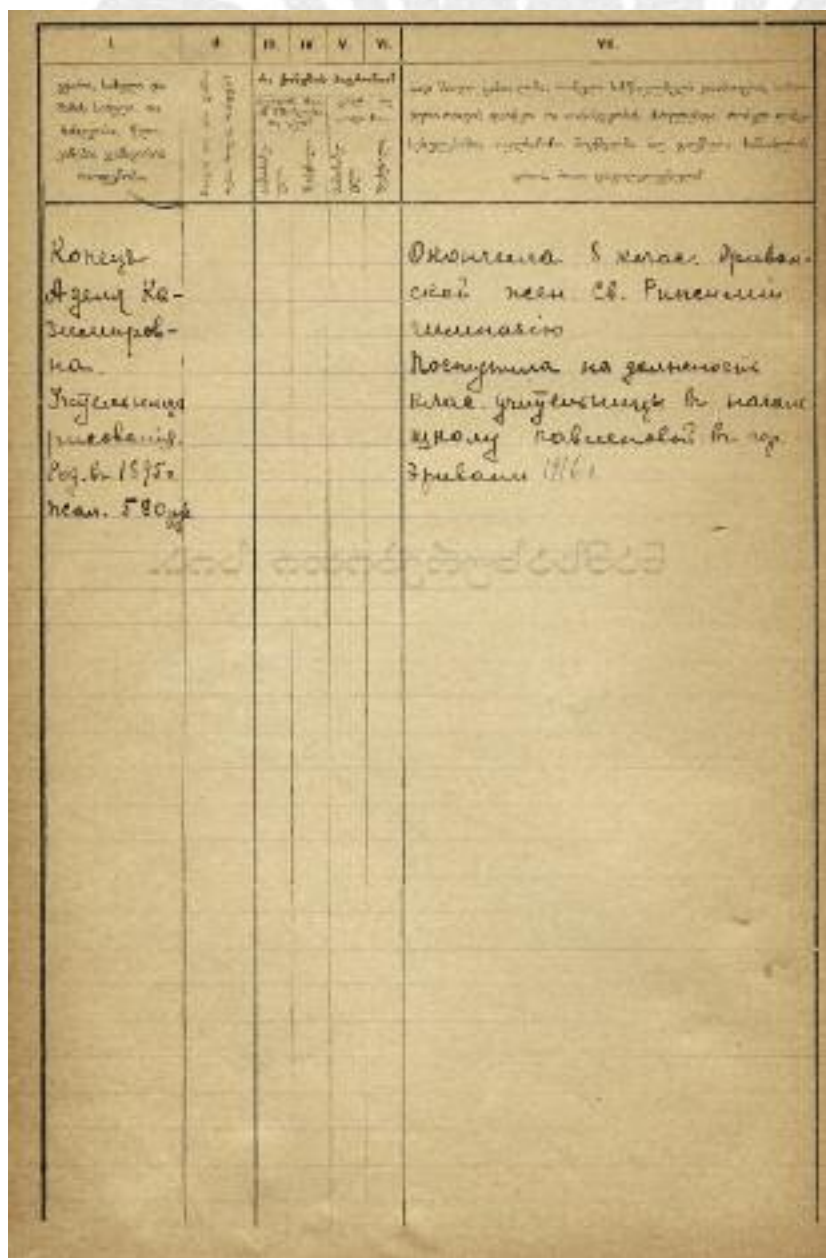
According to the general census of 1897, sixty-three people of Polish nationality were employed by the school system in the Tbilisi and Kutaisk guberniyas. Among them were twenty-four women. Initially, the teachers were graduates of Russian schools. They were later joined by graduates of local schools. These were mainly the daughters of engineers, physicians, and clerks working in Georgia, including Jadwiga Rogojska, Anna Chrzanowska, and Bronisława Kulikowska.

The second half of the 19th century was a time of the systematic improvement in the education of Poles working in the Caucasus. Education was a pass to finding work that paid better. Teachers changed their profession most often.

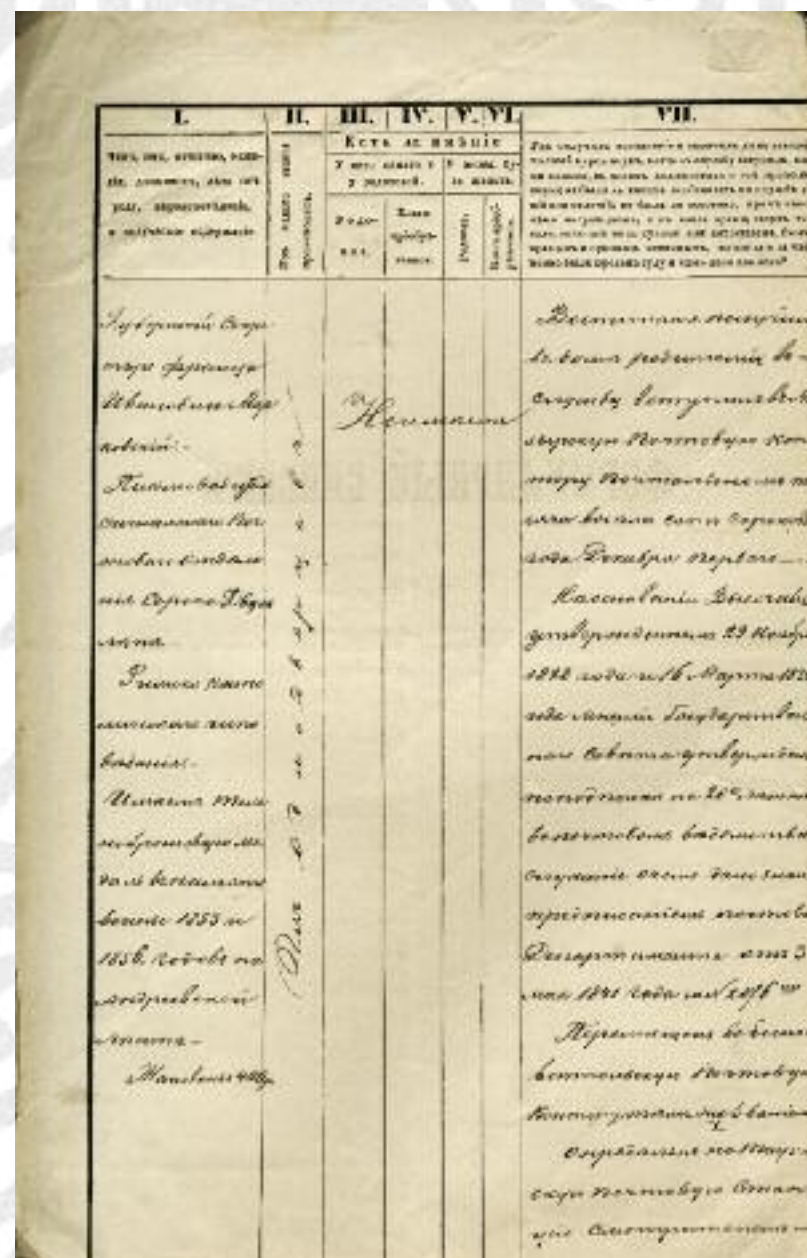
Fragment pisma do Kuratora Kaukaskiego Okręgu Szkolnego, 6 kwietnia 1897 r. Bronisława Kulikowska była absolwentką Zakaukaskiego Instytutu dla Panien. W latach 1895-1901 pracowała w III gimnazjum żeńskim w Tbilisi jako tzw. dama klasowa. (ANG)

A fragment of a letter to the Superintendent of the Caucasian School District, April 6, 1897. Bronisława Kulikowska was a graduate of the Transcaucasian Institute for Young Women. Over the years 1895-1901 she worked at the No. 3 Women's High School in Tbilisi as what was known as the "Class Dame" [homeroom teacher]. (ANG)

Fragment wykazu przebiegu służby Adeli Kopiec, nauczycielki rysunku w polskiej katolickiej szkole, bez daty. (ANG)

A fragment of the service record of Adela Kopiec, a drawing teacher at the Catholic school, no date. (ANG)

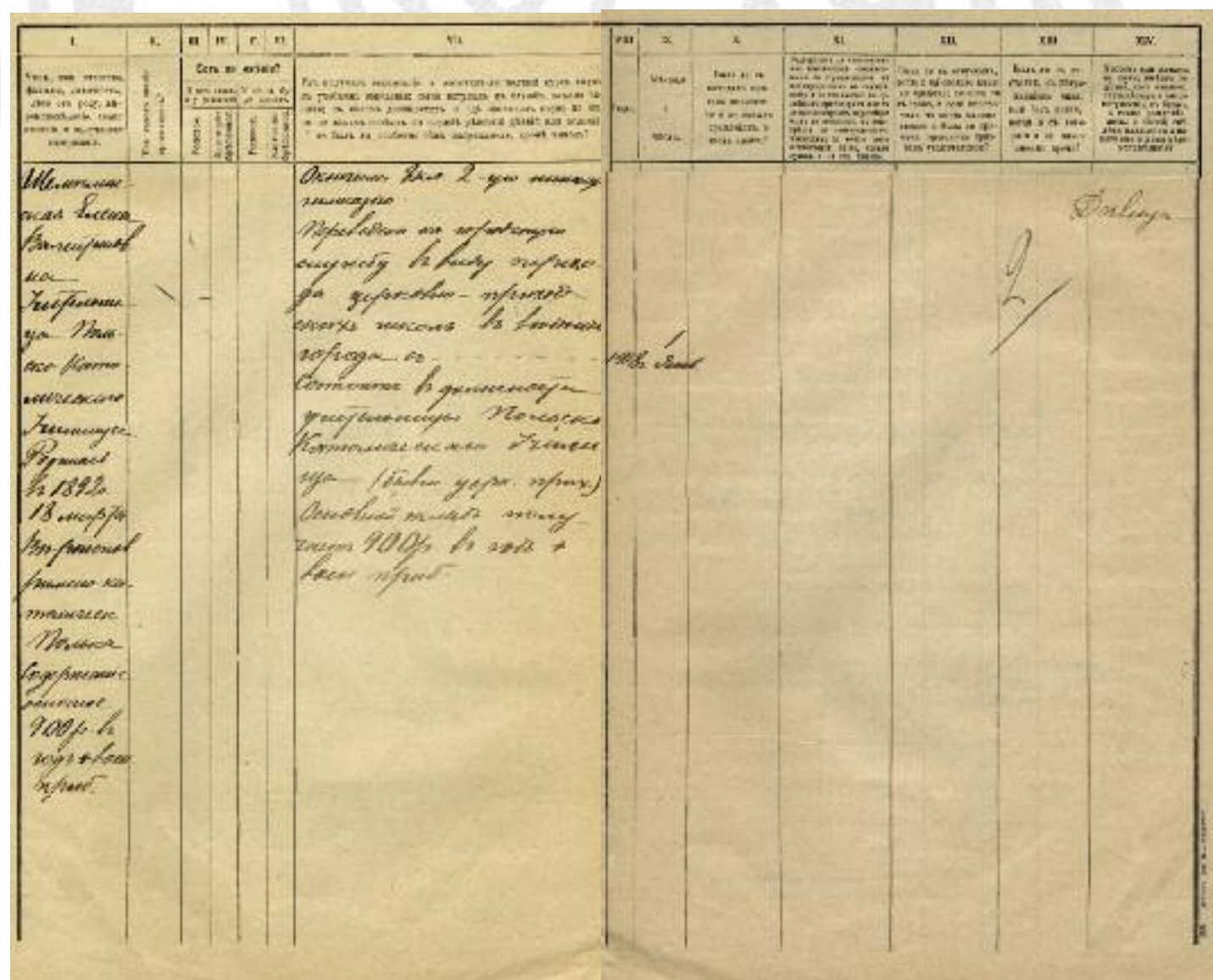

Fragment wykazu przebiegu służby Franciszka Markowskiego, bez daty

Franciszek Markowski był jednym z pierwszych polskich pracowników poczty na ziemiach gruzińskich. Karierę rozpoczął w Mozyrzu, gdzie pracował jako pocztylion. W 1841 r. został przeniesiony na Kaukaz. Po zdaniu egzaminu skierowano go do Tbilisi na stanowisko sortownika gazet (1852 r.). Pracował również – aż do przejścia na emeryturę – w Ozurgeti i Signachi. (ANG)

A fragment of the service record of Franciszek Markowski, no date.

Franciszek Markowski was one of the first Polish staff members of the Post Office in Georgia. He started his career in Mozyr, where he worked as a mailman. In 1841 he was transferred to the Caucasus. Upon completing an examination he was directed to Tbilisi for the sorting of newspapers (1852). He also worked in Ozurgeti and Signachi until retirement. (ANG)

Ankieta wypełniona przez Marię Szemplińską, 29 stycznia 1918 r., i fragment wykazu przebiegu służby jej siostry, Heleny, bez daty.

Maria i Helena Szemplińskie były absolwentkami II tbiliskiego gimnazjum. Pracowały w szkole katolickiej podczas I wojny światowej i po przejęciu zarządzania sprawami oświatowymi przez władze miejskie w styczniu 1918 r. Maria była kierowniczką szkoły, Helena nauczycielką. Pedagogiem w tej placówce była Otylia Tarkowska. (ANG)

An application form completed by Maria Szemplińska, January 29, 1918, and a fragment of the service record of her sister Helena, no date.

Maria and Helena Szemplińska were graduates of the No. 2 Tbilisi High School. They worked at the Catholic school during World War I. Following the taking over of educational management by the municipal authorities in January of 1918, Maria became the principal of the school and Helena a teacher. Otylia Tarkowska filled the position of education counselor at the school. (ANG)

KOLEJ THE RAILROAD

Polscy inżynierowie, budowniczości kolei, dróg, mostów, gmachów publicznych i rurociągów przyczynili się do rozwoju gospodarczego Gruzji. Przed I wojną światową około 500 osób było zatrudnionych na terenie całego Kaukazu. Wiele z nich na stałe związało się z Tbilisi. Według przeprowadzonego w 1897 r. spisu pracowało tam wtedy 238 osób. Do połowy XIX wieku polscy inżynierowie i technicy zajmowali się budową obiektów wojskowych, z czasem zlecano im również projekty cywilne.

Największe znaczenie dla rozwoju Kaukazu Południowego miało zbudowanie w drugiej połowie XIX wieku połączenia kolejowego z Rosją. Udział Polaków w budowie Kolei Zakaukaskiej był ogromny. Pracowali zarówno na głównej linii z Batumi przez Tbilisi do Baku i jej odgałęzieniach, jak też przy budowie sieci połączeń lokalnych. Grupa ta była wewnętrznie zróżnicowana. Na początku dominowały w niej osoby zatrudnione w wojsku i instytucjach państwowych, później zaczęli pojawiać się inżynierowie i technicy pracujący w prywatnych przedsiębiorstwach.

Polish engineers, the builders of railroads, roads, bridges, public buildings, and pipelines, played a role in the economic development of Georgia. Prior to World War I, approximately 500 people were employed throughout the whole of the Caucasus. Many of them tied themselves permanently with Tbilisi. According to the census conducted in 1897, 238 people were employed at that time. Up to the middle of the 19th century, engineers and technicians were involved in the building of military facilities, but with time they were also commissioned with civilian projects.

The construction of a railroad link with Russia in the second half of the 19th century was of the utmost importance for the development of the Southern Caucasus. The participation of Poles in the building of the Transcaucasus Railroad was enormous. They worked on both the main line from Batumi, through Tbilisi, to Baku and its branches as well as on the network of local connections. This group was internally varied. Initially, it was dominated by people employed by the military and state institutions. Latter, engineers and technicians employed by private companies made their appearance.

Prace przy budowie kolei nad brzegiem Morza Czarnego (1872-1900) (ANG)

Work on the building of the railroad along the Black Sea (1872-1900). (ANG)

Stacja Baku od strony dziedzińca (1872-1900) (ANG)

Baku Station as seen from the courtyard (1872-1900). (ANG)

Fragment korespondencji w sprawie utworzenia stypendium im. Bolesława Statkowskiego, 5 sierpnia 1894 r.

Bolesław Statkowski w 1846 r. ukończył w stopniu podporucznika Instytut Inżynierów Komunikacji w Petersburgu i został skierowany do pracy na Kaukazie.

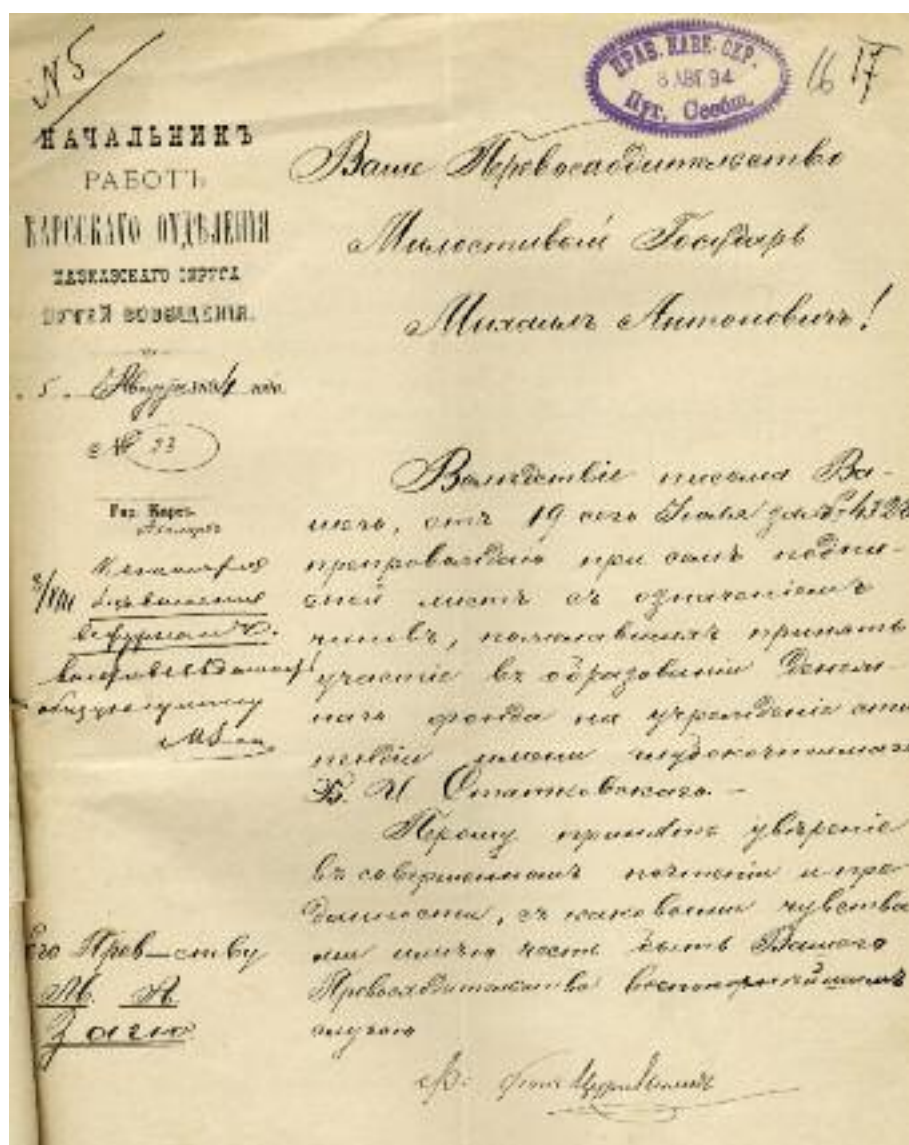
Był zastępcą naczelnika przebudowy Wojennej Drogi Gruzjińskiej i naczelnikiem robót ziemnych przy budowie Kolei Zakaukaskiej. W 1870 r. został mianowany inspektorem kolejowym linii Poti-Tbilisi i kierował komisją zajmującą się wytyczeniem przebiegu linii kolejowej łączącej Władikawkaz z Tbilisi.

Pod koniec kariery brał udział w budowie najważniejszej magistrali kolejowej na tym terenie – połączenia z Batumi przez Tbilisi do Baku. W 1886 r. kierował pracami na odcinku głównym zachodniej części, z odgałęzieniem do Poti. Tunel na Przełęczy Suramskiej zbudował także inżynier polskiego pochodzenia Ferdynand Rydzewski. (ANG)

A fragment of the correspondence relating to the establishing of the Bolesław Statkowski Scholarship, August 5, 1894.

Bolesław Statkowski graduated from the Institute of Transportation Engineers in St. Petersburg in the rank of junior lieutenant in 1846 and was directed to work in the Caucasus.

He was deputy supervisor of the reconstruction of the Georgian Military Road and supervisor of earthworks in the building of the Transcaucasian Railroad. In 1870 he was appointed railroad inspector of the Poti-Tbilisi line and headed the commission charged with the laying out of the railroad line linking Władikawkaz and Tbilisi. Near the end of his career he took part in building the most important trunk line in this region—the Batumi-Baku line, through Tbilisi. In 1886 he managed work on the main segment of the western section of the branch line to Poti. The Suram Pass tunnel was also the work of a Polish engineer—Ferdynand Rydzewski. (ANG)

Pismo Kaukaskiego Oddziału Rosyjskiego Towarzystwa Technicznego z prośbą o zgodę na wydawanie czasopisma „Inzynierskoje Dielo”, 21 grudnia 1911 r.

Polacy uczestniczyli w założeniu i działalności Kaukaskiego Oddziału Rosyjskiego Towarzystwa Technicznego. W 1911 r. Towarzystwo wystąpiło z propozycją wydawania czasopisma „Inzynierskoje Dielo”. W miesięczniku miały znaleźć się artykuły poruszające problemy techniki i przemysłu na Kaukazie, omawiające zagadnienia komunikacji, architektury, hydrotechniki, geologii i przemysłu górniczego.

Jako redaktorów czasopisma proponowano inżynierów: Aleksandra Bachmietiewa, prezesa Oddziału, i Włodzimierza Krzyżanowskiego. Zgodę na wydawanie pisma w języku rosyjskim i zatwierdzenia redaktorów otrzymano pod koniec 1911 r. (ANG)

Letter of the Caucasian Chapter of the Russian Technical Society requesting permission for the publishing of Inzynierskoje Dielo, December 21, 1911.

Poles took part in the founding and activities of the Caucasian Chapter of the Russian Technical Society. In 1911 the Society submitted a proposal for the publishing of *Inzynierskoje Dielo*. The monthly was intended as a vehicle for articles on technology and industry in the Caucasus, as well as discussions regarding transportation, architecture, hydro-technology, geology, and mining.

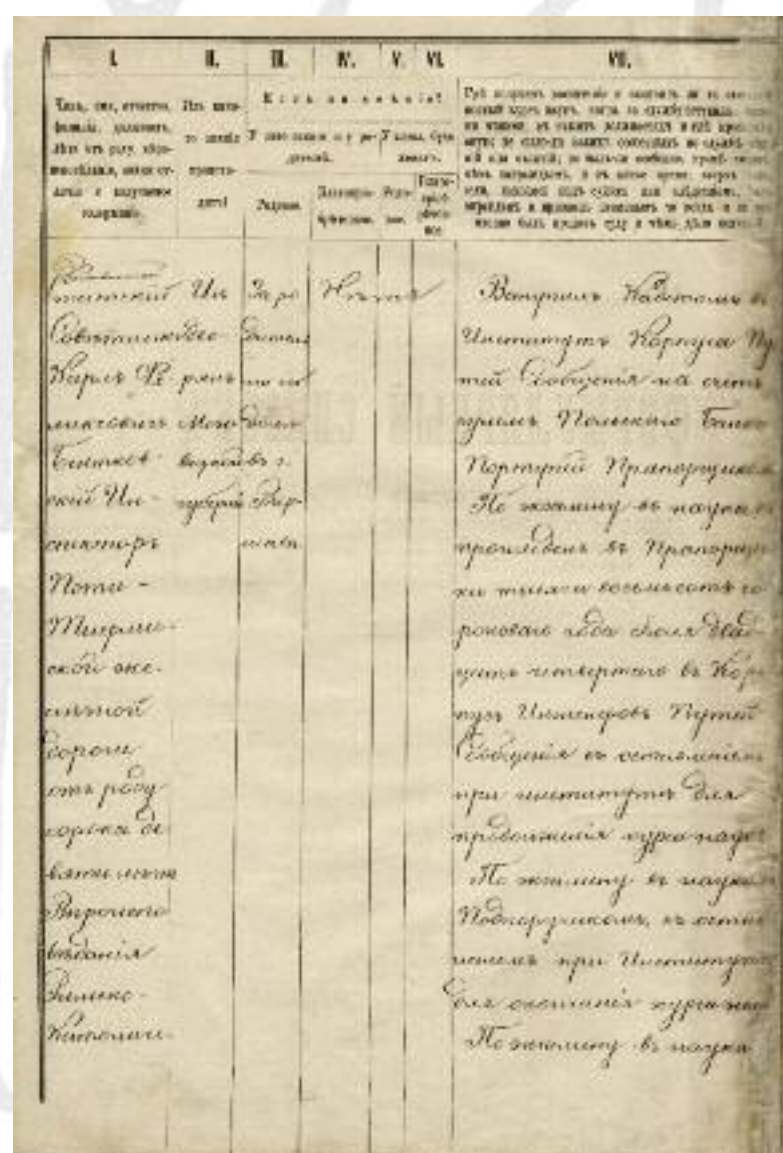
Aleksander Bachmietiev and Włodzimierz Krzyżanowski, Chapter President, were proposed as the editors of the periodical. Permission was granted for publication in the Russian language and the editors were approved by the end of 1911. (ANG)

Fragment wykazu przebiegu służby Karola Bentkowskiego, bez daty

Urodzony w Warszawie Karol Bentkowski rozpoczął karierę od budowy mostów w Petersburgu i umocnienia nabrzeża wyspy Wasilewskiej. W latach 60. XIX wieku skierowano go do Gruzji, gdzie pracował jako inspektor na linii kolejowej łączącej Poti z Tbilisi. (ANG)

A fragment of the service record of Karol Bentkowski, no date.

Born in Warsaw, Karol Bentkowski started his career with the building of bridges in St. Petersburg as well as the embankments of Vasilevsky Island. He was sent to Georgia in the eighteen-sixties where he worked as an inspector on the railroad line linking Poti and Tbilisi. (ANG)

Duisi, centrum administracyjne Pankisi, północno-wschodnia Gruzja, fot. Magda Będzińska, 2009 r.

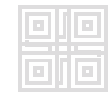
Duisi, the administrative center of Pankisi, northeastern Georgia, photographs by Magda Będzińska, 2009.

KOLEJ THE RAILROAD

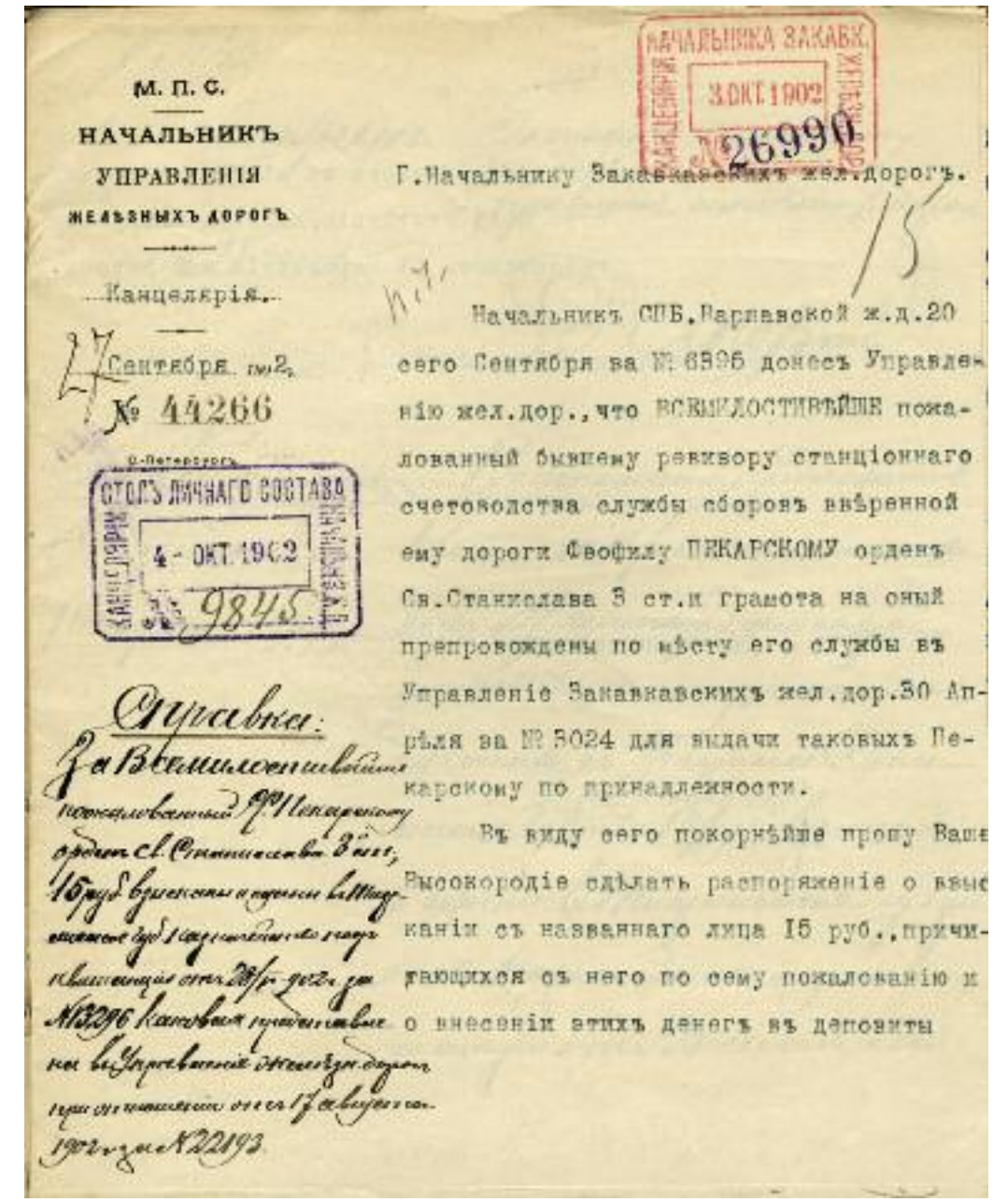
Niektórzy polscy inżynierowie osiągnęli wysokie stanowiska. Od 1900 r. Teofil Piekarski był zastępcą naczelnika rachuby Kolei Zakaukaskiej. W Dyrekcji Kolei Zakaukaskiej pracowali też Andrzej Lenczewski, Stanisław Olewski i Florian Bulewski.

Obok kadry zarządzającej na Kolei Zakaukaskiej była również zatrudniona, licząca stale kilkaset osób, grupa techników, robotników i urzędników kolejowych z Polski. Pełnili oni obowiązki konduktorów, telefonistów, pracowników obsługi ruchu kolejowego, kontrolerów i robotników w warsztatach kolejowych.

Some Polish engineers achieved high positions. Teofil Piekarski was the deputy supervisor of accounting for the Transcaucasus Railroad as of 1900. Andrzej Lenczewski, Stanisław Olewski, and Florian Bulewski all worked at the Transcaucasian Railroad Management.

In addition to the managerial staff of the Transcaucasus Railroad, a several hundred strong group of railroad technicians, laborers, and clerks from Poland were employed on a permanent basis. They served as conductors, telephone operators, railroad traffic controllers, dispatchers, and railroad shop workers.

Informacja o odznaczeniu Teofila Piekarskiego Orderem św. Stanisława, 27 września 1902 r.

Do 1900 r. Teofil Piekarski był kontrolerem rachuby stacyjnej na linii petersbursko-warszawskiej (ANG)

Information regarding the awarding of the Order of St. Stanislaus to Teofil Piekarski, September 27, 1902.

Teofil Piekarski was a station auditor on the Petersburg–Warsaw line up to 1900. (ANG)

Вопросы	О т в е т ы
1. Фамилия, имя и отчество	Франц В. Килжаński
2. Год рождения	14 мая 1868 года
3. Вспомышление	Римско-католическое
4. Национальность	Польск
5. Подданство	Русскому
6. Место рождения (улица, номер, губерния)	Польской ул. №10, Варшава
7. Состав семьи (имена, имена, для записки записать фамилию, имя, отчество, братья, сестры)	Муж на Шакаровой имеет двух детей: сына и дочь
8. Образование (где учился, окончил ли курс, или только преемник)	Училище

Ankieta wypełniona przez maszynistę Franciszka Kiljańskiego, 20 maja 1918 r. (ANG)

An application form completed by Franciszek Kiljański, a locomotive engineer, May 20, 1918. (ANG)

Uroczyste otwarcie tunelu Suramskiego na stacji Cipa (1882-1900). (ANG)

The official opening of the Suram Tunnel at the Cipa Station (1882-1900) (ANG)

№	Имя	Дата	Место	Служба
1	Франц В. Килжаński	20 мая 1918 г.	Варшава	Локомотивный инженер
2	Андрей Ленчевский	1900 г.	Тифлис	Контролер
3	Станислав Олевский	1900 г.	Тифлис	Инженер
4	Флориан Булевский	1900 г.	Тифлис	Инженер

Fragment wykazu przebiegu służby Floriana Bulewskiego, bez daty. (ANG)

A fragment of the service record of Florian Bulewski, no date. (ANG)

Tunel Cichisdziri, wjazd od strony Tbilisi (1872-1900). (ANG)

The Cichisdziri Tunnel, entry on the Tbilisi side (1872-1900). (ANG)

Swanetia, północno-zachodnia Gruzja, fot. Krystyna Bierut-Maminajshvili, ok. 1970 r. ● Swaneti, northwestern Georgia, photographs by Krystyna Bierut-Maminajshvili, ca. 1970.

INŻYNIEROWIE

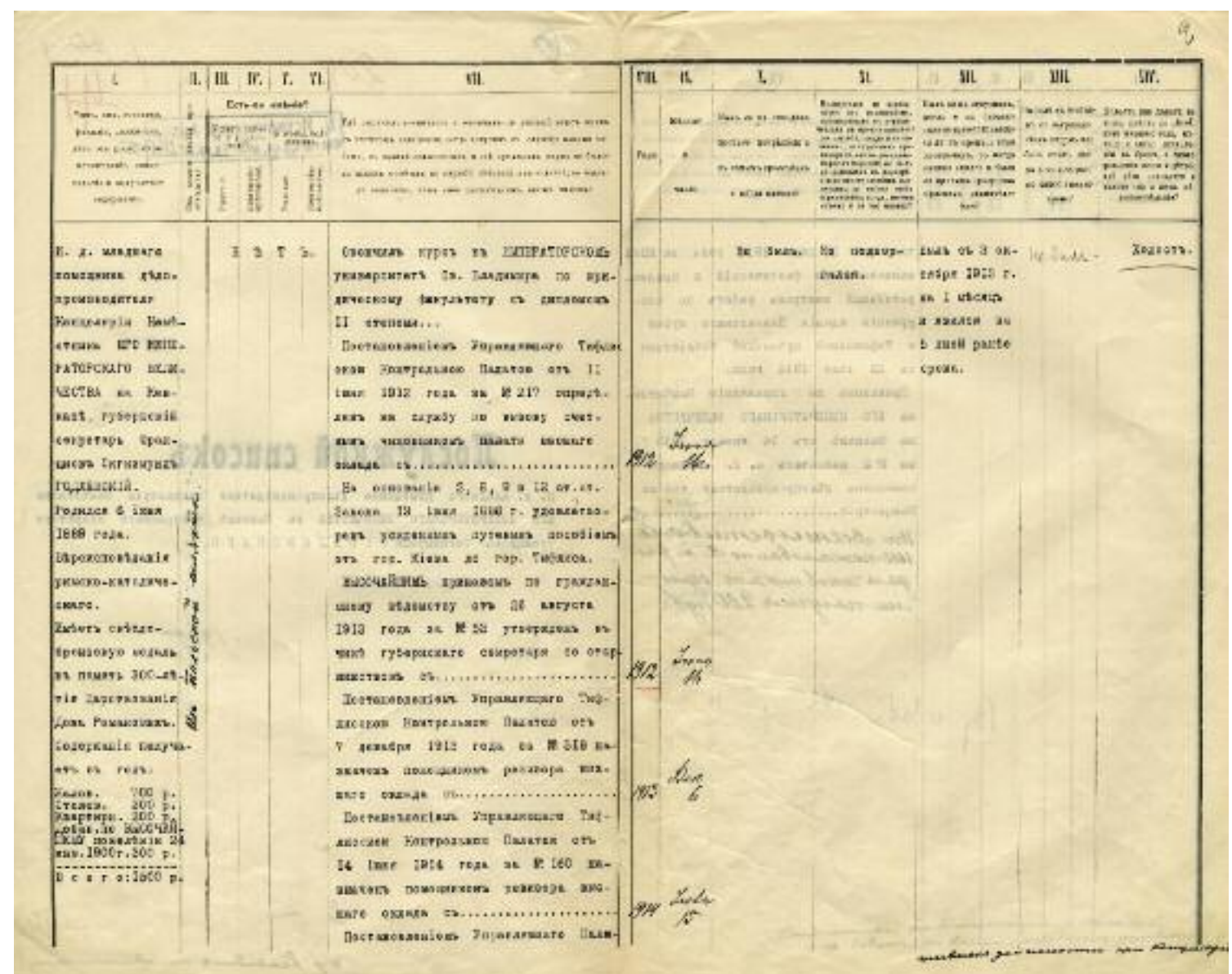
ENGINEERS

Kaukaz to region bogaty w złoża różnych surowców mineralnych. W XIX wieku intensywnie wydobywano: węgiel, ropę naftową, rudy metali, sól i kamienie szlachetne. W prace te byli zaangażowani polscy inżynierowie i przedsiębiorcy. W dokumentach Kaukaskiego Zarządu Górnictwa można odnaleźć wiele polskich nazwisk. Znajdują się tu m.in. liczne podania Polaków o wyrażenie zgody na poszukiwanie różnych kopalni i wnioski o rejestrację działek lub ich sprzedaż.

Polacy brali również udział w rozbudowie dynamicznie rozwijającego się Tbilisi. Powstawały nowe gmachy użyteczności publicznej, zbudowano nowoczesną sieć wodno-kanalizacyjną i przebudowano ulice z trakcją tramwajową.

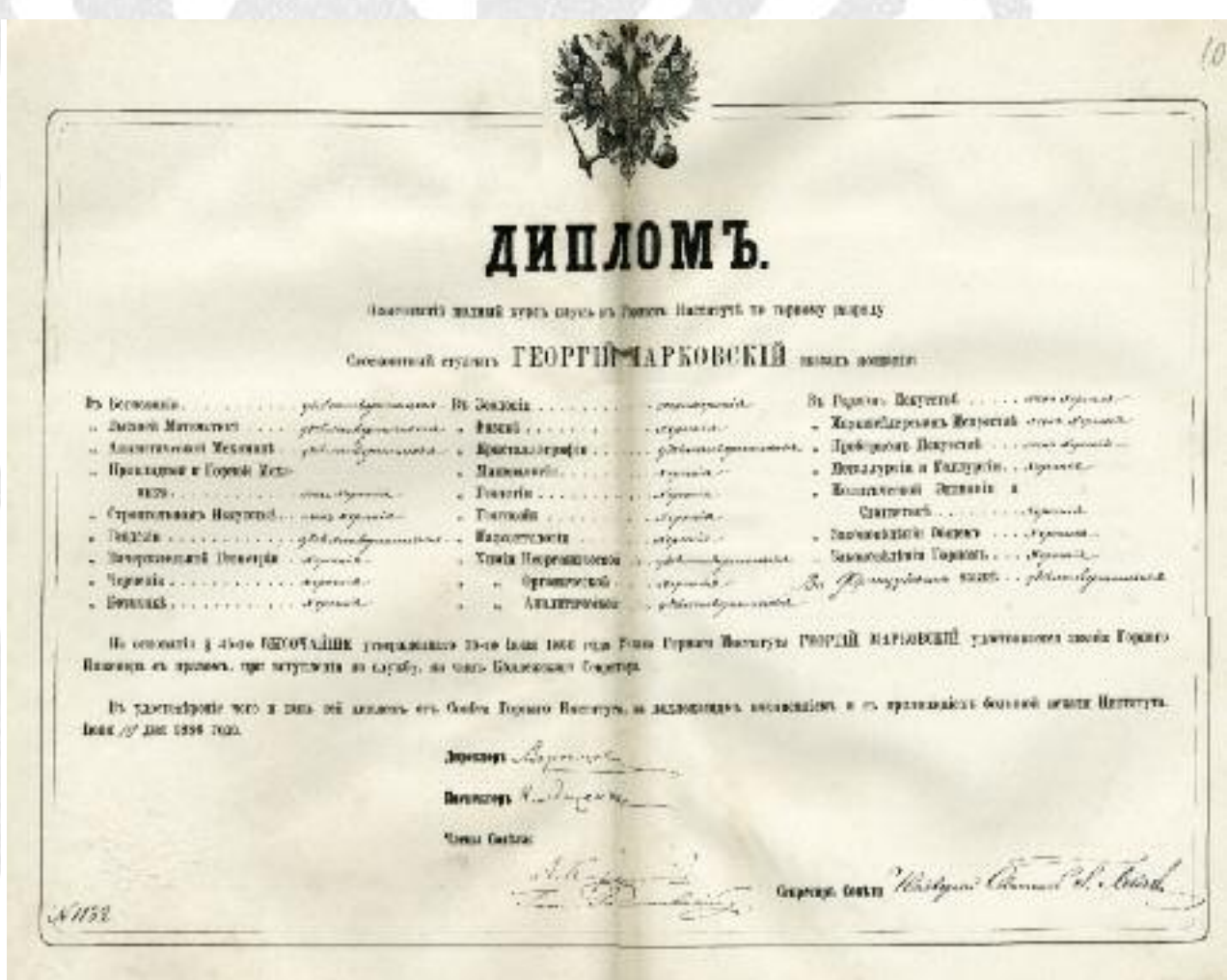
The Caucasus are a region rich in mineral resources. Coal, oil, metal ores, and gemstones were intensively extracted in the 19th century. Polish engineers and businessmen were involved in this work. Many Polish names may be found in the documents of the Caucasian Mining Authority. They include many requests for employment by Poles, petitions for permits to seek various resources, and applications for the registration of lots or for their sale.

Poles also took part in the expansion of Tbilisi, which was developing dynamically, new public buildings were being erected, a modern water and sewage system was built, and streets with tramway traction systems were reconstructed.

Fragment wykazu przebiegu służby Franciszka Zygmunta Godlewskiego, 1915 r. Pochodzący z polskiej szlachty inżynier Franciszek Zygmunt Godlewski pracował przy budowie Muzeum Kaukaskiego i biblioteki publicznej w Tbilisi. (ANG)

A fragment of the service record of Franciszek Zygmunt Godlewski, 1915. A member of the gentry, Franciszek Zygmunt Godlewski worked on the construction of the Caucasian Museum and Public Library in Tbilisi. (ANG)

The Diploma of Giergij Markowski awarded by the Mining Institute, June 10, 1886.

Upon completion of the Mining Institute, Giergij Markowski worked at the Olgińska Salt Mine. In 1895 he was designated supervisor for the oil industry in Baku. In 1903 he was nominated District Mining Engineer. (ANG)

Postanowienie Zarządu Miejskiego w Tbilisi o zaproponowaniu Józefowi Kognowickiemu stanowiska inżyniera miejskiego w Tbilisi, 20 lutego 1903 r.

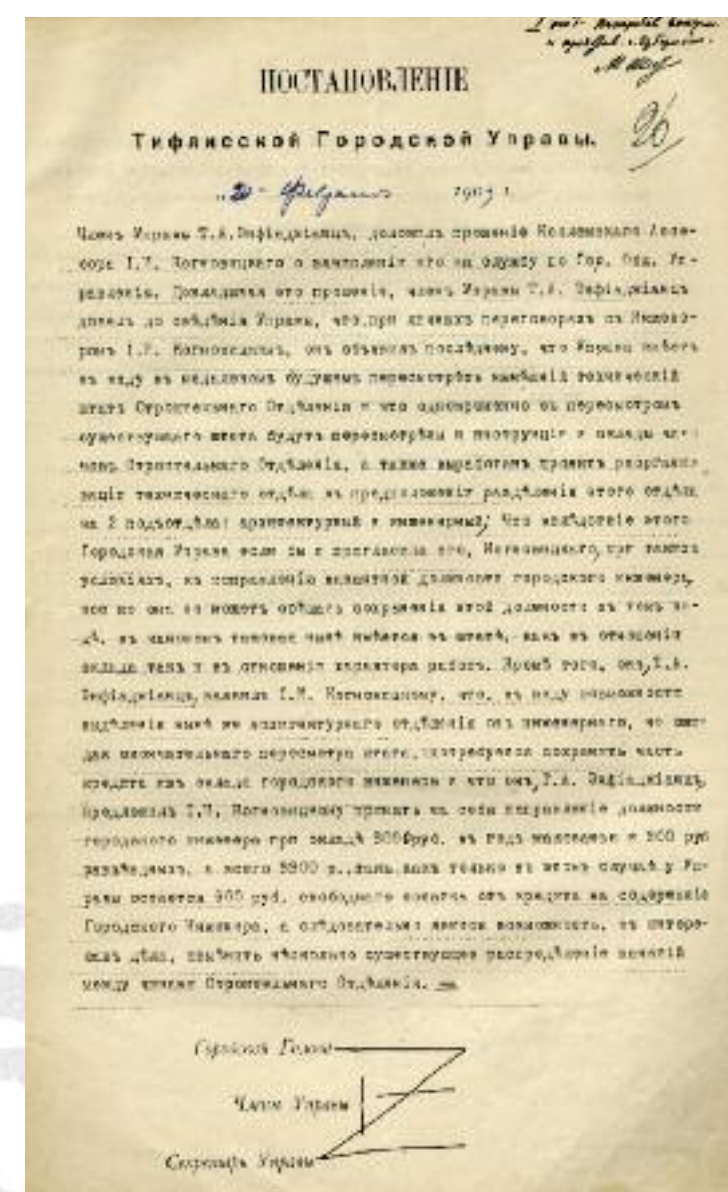
Pochodzący spod Kowna Józef Kognowicki początkowo związany był z koleją. W 1903 r. został mianowany na stanowisko inżyniera miejskiego w Tbilisi. Zrealizował liczne projekty, które unowocześniły infrastrukturę miasta. Pracował m.in. przy budowie sieci wodociągów i kanalizacji. (ANG)

Decision of Tbilisi City Hall on proposing Józef Kognowicki the position of Municipal Engineer for Tbilisi, February 20, 1903.

Originally from the Kaunas area, Józef Kognowicki was initially tied with the railroads. In 1903 he was appointed Municipal Engineer for Tbilisi. He completed numerous projects that modernized the city's infrastructure. His work included the building of the water and sewage systems. (ANG)

Dyplom ukończenia przez Giergija Markowskiego Instytutu Górnictwa, 10 czerwca 1886 r.

Po ukończeniu Instytutu Górnictwa Giergij Markowski pracował w olgińskiej kopalni soli. W 1895 r. został wyznaczony na stanowisko kontrolera przemysłu naftowego w Baku. W 1903 r. otrzymał nominację na stanowisko okręgowego inżyniera górniczego. (ANG)

Podanie Leona Nowaka o przyjęcie do pracy, 4 maja 1901 r.

Leon Nowak pochodził ze szlacheckiej rodziny w guberni kaliszkiej. W 1900 r. ukończył Instytut Górnictwa w Dąbrowie i złożył podanie do Kaukaskiego Zarządu Górnictwa. Przyjęto go do pracy i skierowano na stanowisko sztygara do Szaropańskich Zakładów Wydobycia Manganu. (ANG)

The work application of Leon Nowak, May 4, 1901.

Leon Nowak came from a noble family from the Kalisz Guberniya. In 1900 he graduated from the Mining Institute in Dąbrowa and applied for work with the Caucasian Mining Authority. He was accepted and employed as a head miner at the Szaropańskie Manganese Mining Company. (ANG)

Podanie Piotra Markowskiego, pomocnika inżyniera okręgowego, 26 lipca 1904 r.

W 1899 r. Piotr Markowski ukończył Instytut Górnictwa i rozpoczął służbę w IV okręgu górniczym na Kaukazie. Zajmował się jedną z najcenniejszych gruzińskich kopalni – złożami rudy manganu. Na temat jej eksploatacji napisał raport. Omówił w nim poszukiwania i wydobycie rudy manganu w okolicach gruzińskiej miejscowości Cziatura. (ANG)

Application of Piotr Markowski, Assistant District Engineer, July 26, 1904.

Piotr Markowski graduated from the Mining Institute in 1899 and commenced work in the 4th Caucasian Mining District. He was involved in one of the most valuable of Georgian mines—manganese ore. He drafted a report on its exploitation in which he discussed the search for and extraction of manganese ore in the area of the Georgian locality of Chiatura. (ANG)

W gościnym Wąwozie Pankisi, północno-wschodnia Gruzja, fot. Anna Gajda, 2009 r. ● The hospitable Pankisi Gorge, northeastern Georgia, photographs by Anna Gajda, 2009.

LEŚNICTWO

FORESTRY

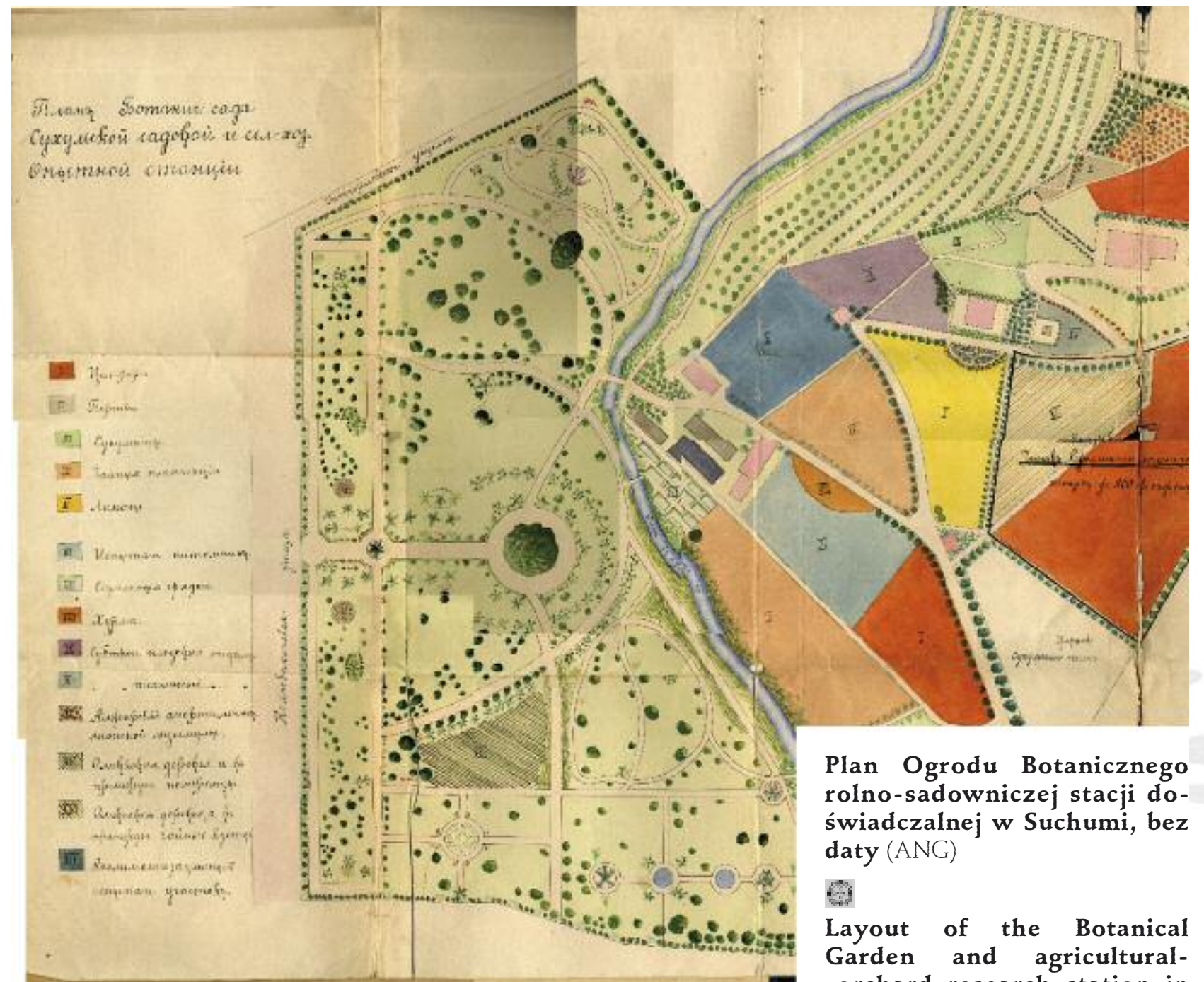
W powstającej w XIX wieku kaukaskiej służbie leśnej pracowało wielu Polaków. Najbardziej znany jest Ludwik Młokosiewicz, założyciel rezerwatu w Lagodechi. Badacz fauny i flory, organizator wielu górskich wypraw i pionier hodowli cytrusów i herbaty na Kaukazie Południowym. W swoich pracach poświęcał wiele uwagi ochronie lasów, wprowadzeniu nowoczesnych metod gospodarki leśnej i zmianom przepisów normujących korzystanie z lasów.

W latach 40. XIX wieku z inicjatywy i według projektu Władysława Bagranowskiego powstał w Suchumi ogród botaniczny. Jednym z jego pracowników był Alfred Kołakowski, który opracował nową klasyfikację roślin i opublikował wiele prac na temat flory Abchazji i Kaukazu.

Many Poles worked in the newly emerging Caucasian forestry services in the 19th century. Ludwik Młokosiewicz, the founder of the reserve in Lagodechi, is best known. He was a researcher into the flora and fauna of the Caucasus, he organized mountain expeditions, and was a pioneer in the growing of citrus trees and tea in the Southern Caucasus. In his work he devoted much attention for the protection of forests, the introduction of modern forest management methods, and changes to regulations governing the use of forests.

The Suchumi botanical garden was established in the nineteen-forties through the initiative of Władysław Bagranowski as well as in line with his design. One of his colleagues was Alfred Kołakowski, who developed a new system for classifying plants and published many works on the flora of Abkhazia and the Caucasus.

Plan Ogródu Botanicznego rolno-sadowniczej stacji doświadczalnej w Suchumi, bez daty (ANG)

Layout of the Botanical Garden and agricultural-orchard research station in Suchumi, no date. (ANG)

Palmowy sad w Suchumi (1910-1915) (ANG)

Palm tree orchard in Suchumi (1919-1915). (ANG)

Ogród Botaniczny w Suchumi (1960-1970) (ANG)

Botanical Garden in Suchumi (1960-1970). (ANG)

Rezerwat w Lagodechi (Kachetia, wschodnia Gruzja), fot. Agata Pietraś, 2009 r.

The reserve in Lagodekhi (Kakheti, eastern Georgia), photograph by Agata Pietraś, 2009.

NAWIĄZANIE STOSUNKÓW DYPLOMATYCZNYCH MIĘDZY II RZECZĄPOSPOLITĄ A REPUBLIKĄ GRUZIŃSKĄ

THE ESTABLISHING OF DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN THE SECOND POLISH REPUBLIC AND THE REPUBLIC OF GEORGIA

Na przełomie XVIII i XIX wieku za sprawą Rosji doszło do zniewolenia zarówno Rzeczypospolitej (rozbiory), jak i Gruzji (aneksja). Po załamaniu się Insurekcji Kościuszkowskiej, po upadku powstań narodowych 1831 i 1863 r. wielu polskich patriotów, wojskowych i cywilów, trafiło do Gruzji. Temu procesowi powtarzających się fal represji od połowy XIX wieku towarzyszył zaczął dobrowolny ruch migracyjny ludności Królestwa Polskiego do Gruzji, który objął głównie lekarzy, wojskowych, nauczycieli, kolejarzy, artystów i... służbę domową.

26 maja 1918 r. ogłoszony został „Akt Niepodległości” i proklamowane demokratyczne państwo – Republika Gruzji. Kilka miesięcy później, 16 listopada, Józef Piłsudski notyfikował „wszystkim państwom wojującym i neutralnym” odrodzenie niepodległej Rzeczypospolitej.

W odrodzonej Republice Gruzji znalazło się wielu Polaków. Działało przedstawicielstwo Polskiej Organizacji Wojskowej oraz zainstalowany wkrótce po ogłoszeniu „Aktu Niepodległości” nieoficjalny przedstawiciel Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego na Zakaukaziu Wacław Ostrowski.

12 stycznia 1920 r. Ententa zdecydowała się wreszcie na gest pod adresem republik zakaukaskich, umacniający je na pozycjach antybolszewickich. Stało się nim postanowienie kierowniczego gremium Ententy – Rady Najwyższej Sprzymierzonych – o uznaniu *de facto* niezawisłości Gruzji, Azerbejdżanu i Armenii. Za Radą Najwyższą w krótkim czasie Republikę Gruzji uznały *de facto* kolejne państwa, wśród nich jako jedno z pierwszych także Rzeczpospolita.

24 marca 1920 r. do gruzińskiego MSZ wpłynęła depeza ministra spraw zagranicznych Drugiej Rzeczypospolitej Stanisława Patka z propozycją wymiany przedstawicieli dyplomatycznych oraz ustanowienia w bliskiej przyszłości między Gruzją a Polską więzów przyjaznej współpracy.

Wkrótce potem stolica Gruzji witała Misję Specjalną RP z wiceministrem spraw zagranicznych Tytusem Filipowiczem na czele. W wyniku krótkich i prowadzonych w bardzo dobrej atmosferze obrad zredagowano projekt polsko-gruzińskiego sojuszu wojskowego, plan współpracy operacyjnej oraz określono zasady pomocy Drugiej Rzeczypospolitej w ekwipowaniu armii gruzińskiej w broń i amunicję. Uzgodniono także procedurę wymiany przedstawicieli dyplomatycznych i wojskowych – w momencie ustanowienia pełnych stosunków dyplomatycznych.

Na wniosek Francji, 26 stycznia 1921 r. Rada Najwyższa Sprzymierzonych podjęła decyzję o uznaniu *de iure* Republiki Gruzji. W nawiązaniu do tego aktu, 29 stycznia 1921 r. minister spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Eustachy Sapieha wystosował do władz w Tbilisi notę informującą o pełnym uznaniu *de iure* Republiki Gruzji przez rząd Rzeczypospolitej i zawierającą propozycję bezzwłocznej wymiany przedstawicieli dyplomatycznych.

15 lutego z trzech stron uderzyła na Gruzję nawała bolszewicka. Mimo bohaterskiej obrony, słabo uzbrojona, nieliczna armia gruzińska nie była w stanie stawić skutecznego oporu. Po upadku niepodległego państwa gruzińskiego niemal cała jego elita polityczna i wojskowa pod groźbą utraty życia zmuszona została do emigracji.

O zgodę na przyjazd do Polski kilkudziesięciu wojskowych Gruzów wraz towarzyszącymi im rodzinami zwrócił się do władz RP powołany w październiku 1920 r. Komitet Gruzini w Polsce. Według ostatniego przed wybuchem II wojny światowej sprawozdania, na przełomie 1938 i 1939 r. na kontraktach w służbie czynnej w Wojsku Polskim służyło pięćdziesięciu jeden Gruzów. Wzięli oni udział w kampanii wrześniowej 1939 r., bohatersko walcząc w szeregach Wojska Polskiego. Wielu z nich włączyło się w ruch oporu, wzięło udział w Powstaniu Warszawskim. Ich pamięć uczcili 10 maja 2007 r. prezydenci Lech Kaczyński i Micheil Saakaszwili, odsłaniając na terenie Muzeum Powstania Warszawskiego specjalną pamiątkową tablicę-obelisk.

Polska była jednym z pierwszych państw, które uznały odrodzoną po raz drugi w XX wieku niepodległą Gruzję i nawiązały z nią pełne stosunki dyplomatyczne.

prof. dr hab. Wojciech Materski

Both countries lost their independence by the hand of Russia, at the turn of the 18th and 19th centuries—the Partitions of the Polish Commonwealth and the annexation of Georgia. Many Polish patriots, soldiers and civilians ended up in Georgia following the collapse of the Kościusko Insurrection and subsequent national uprisings in 1831 and 1863. Starting from the mid-19th century, this process of repetitive repression began to be accompanied by voluntary migration of the population of the Kingdom of Poland to Georgia, which mainly encompassed physicians, soldiers, teachers, railroad men, artists, and... household servants.

Its Declaration of Independence was announced on May 26, 1918 and the Republic of Georgia was proclaimed a democratic state. Several months later, on November 16, Józef

Piłsudski notified “all states, belligerent and neutral,” of the rebirth of an independent Polish Republic.

Many Poles found themselves in the reborn Georgian Republic. Representative offices of the Polish Military Organization (POW) were active and Wacław Ostrowski, unofficial representative for Transcaucasia of the Regency Council of the Kingdom of Poland, was installed soon after the proclamation of the Declaration of Independence.

On January 12, 1920 the Entente decided to make a gesture with respect to the Transcaucasian republics to strengthen them in their anti-Bolshevik stance. This was in the form of a decision of the managing body of the Entente—the Highest Allied Council—recognizing the *de facto* sovereignty of Georgia, Azerbaijan, and Armenia. Following in the footsteps of the Highest Allied Council, successive countries soon recognized the Republic of Georgia as a *de facto* state. One of the first was the Republic of Poland.

On March 24, 1920, the Georgian Ministry of Foreign Affairs received a cable from Stanisław Patek, the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Poland, proposing the exchange of diplomatic representatives and the establishing of friendly cooperation between Georgia and Poland in the nearest future.

Soon afterwards, the capital of Georgia welcomed the Special Mission of the Republic of Poland led by Tytus Filipowicz, the Deputy Minister of Foreign Affairs.

A draft plan for operational cooperation and principles of aid by the Second Polish Republic in equipping the Georgian Army in arms and ammunition in the form of a Polish-Georgian military alliance was drawn up during brief discussions conducted in an excellent atmosphere. Also agreed were procedures for the exchange of diplomatic and military representatives upon the establishing of full diplomatic ties.

On the request of France, the Highest Allied Council took the decision on January 26, 1921 to recognize *de iure* the Republic of Georgia. Making reference to this act, Eustachy Sapieha, the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Poland, issued a note on January 29, 1921, directed to the authorities in Tbilisi, informing them of the full *de iure* recognition of the Republic of Georgia by the Republic of Poland, and also containing a proposal for the immediate exchange of diplomatic representatives.

The Bolshevik whirlwind hit Georgia from three sides on February 15. In spite of a heroic defense, the poorly armed and small Georgian army was not able to present any effective resistance.

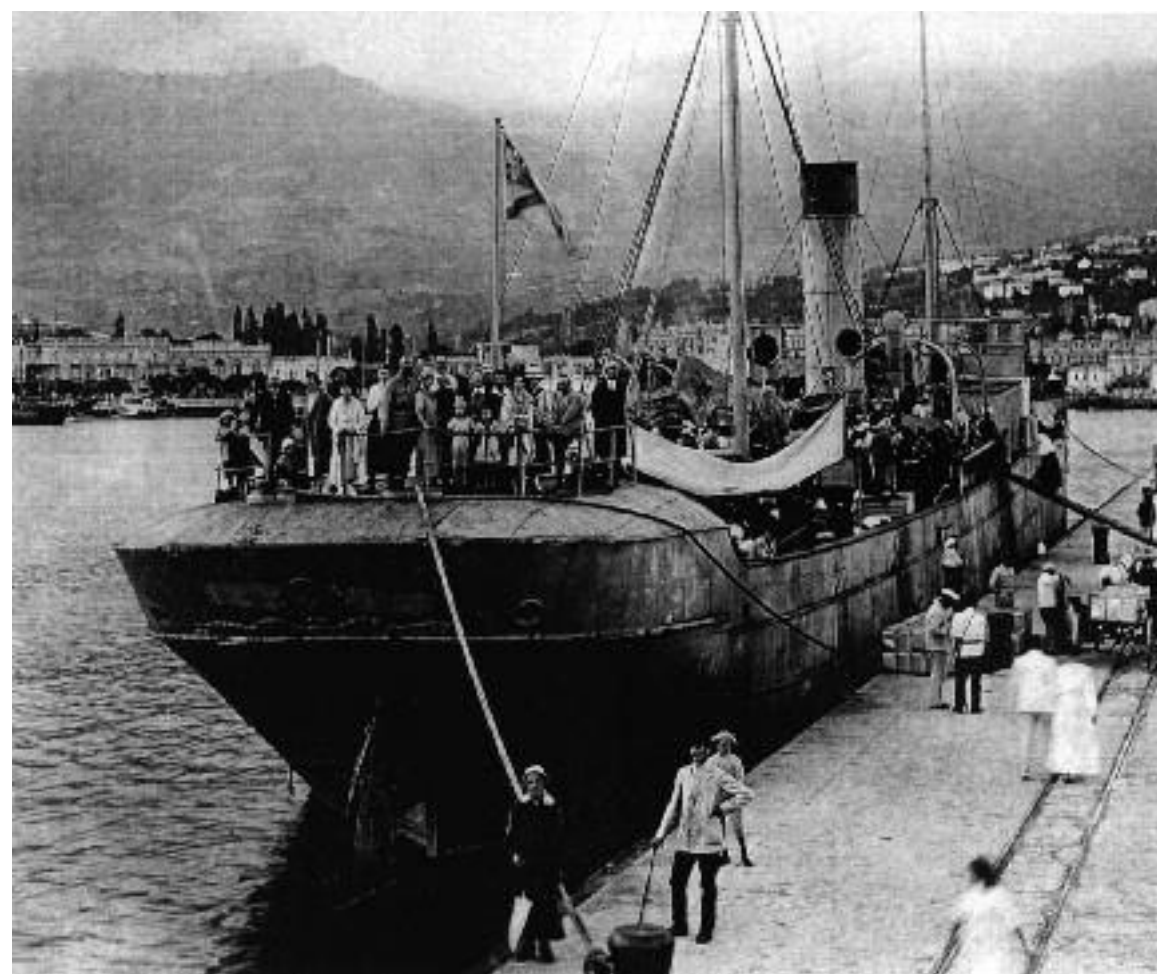
Following the fall of the independent Georgian state, faced with the specter of loss of life, almost the entire political and military elite was forced to emigrate.

The Georgian Committee, formed in Poland in October of 1920, approached the authorities of the Republic of Poland requesting permission for the arrival in Poland of several dozen Georgian military men and their families.

According to the last report preceding the outbreak of World War II, dating from the turn of 1938 and 1939, fifty-one Georgians were contracted for active military service in the Polish Army. They were involved in the September Campaign of 1939 where they fought heroically in the ranks of the Polish Army. Many of them fought in the resistance and took part in the Warsaw Uprising. Their memory was commemorated on May 10, 2007 when presidents Lech Kaczyński and Micheil Saakashvili unveiled a special plaque-obelisk on the grounds of the Warsaw Rising Museum.

Poland was one of the first countries to recognize the independent Georgia, reborn for the second time in the 20th century, and establish full diplomatic relations.

Professor Wojciech Materski, Ph. D., Habil.

Z portu wypływa statek z Polakami wracającymi do kraju, Batumi, 1919 r., fot. z archiwum rodziny Doboszyńskich.

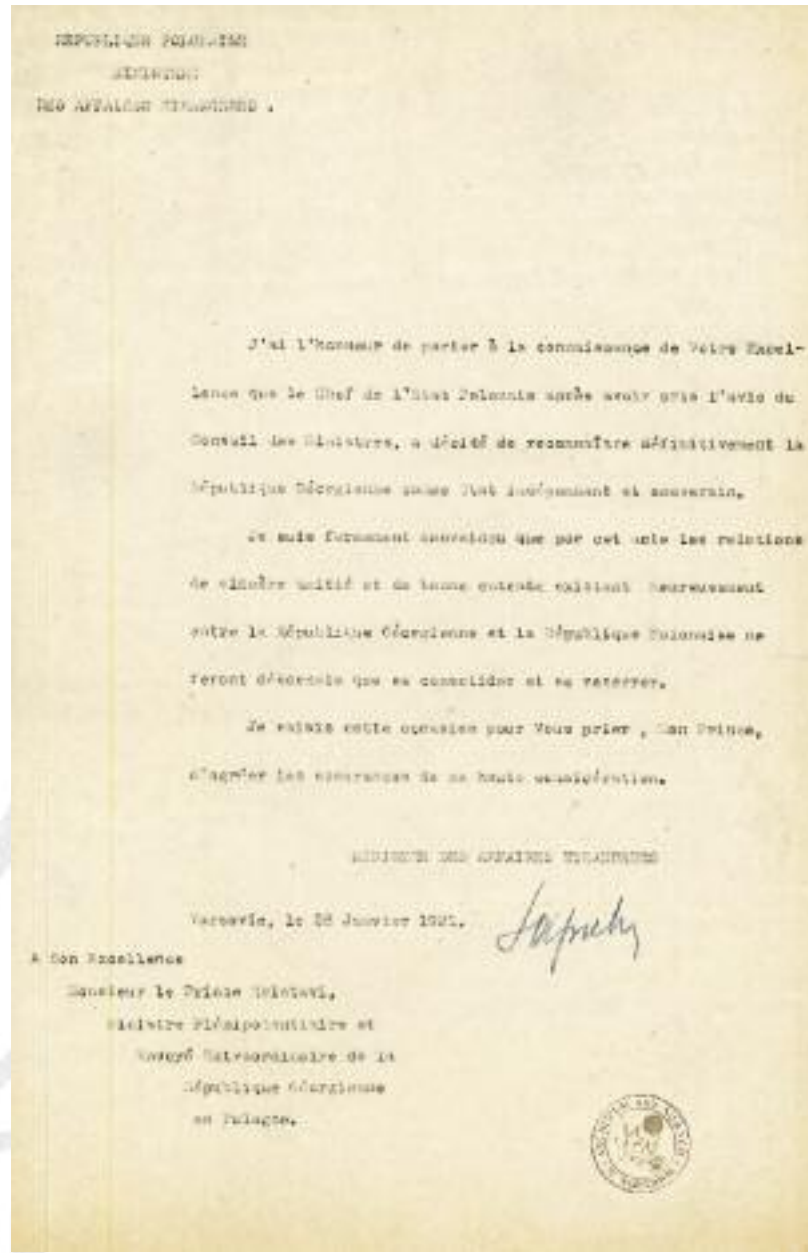
A ship setting sail from the harbor with Poles returning home, Batumi, 1919, photograph from the Doboszyński family archives.

Tbilisi, fot. Magda Będzińska, 2009 r. ● Tbilisi, photographs by Magda Będzińska, 2009.

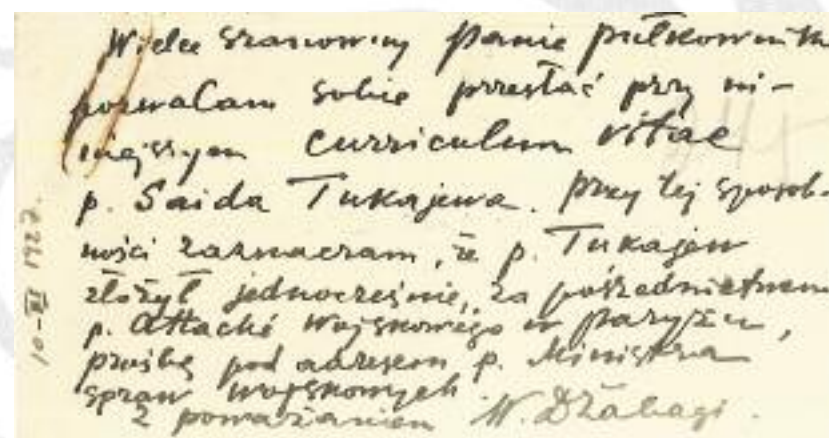
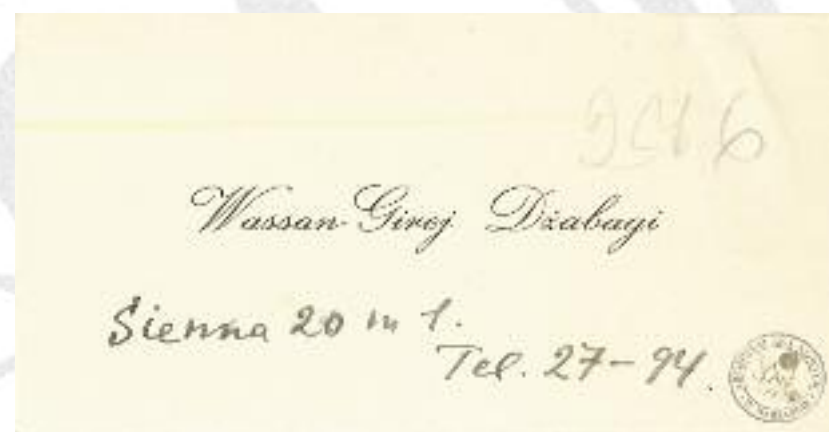
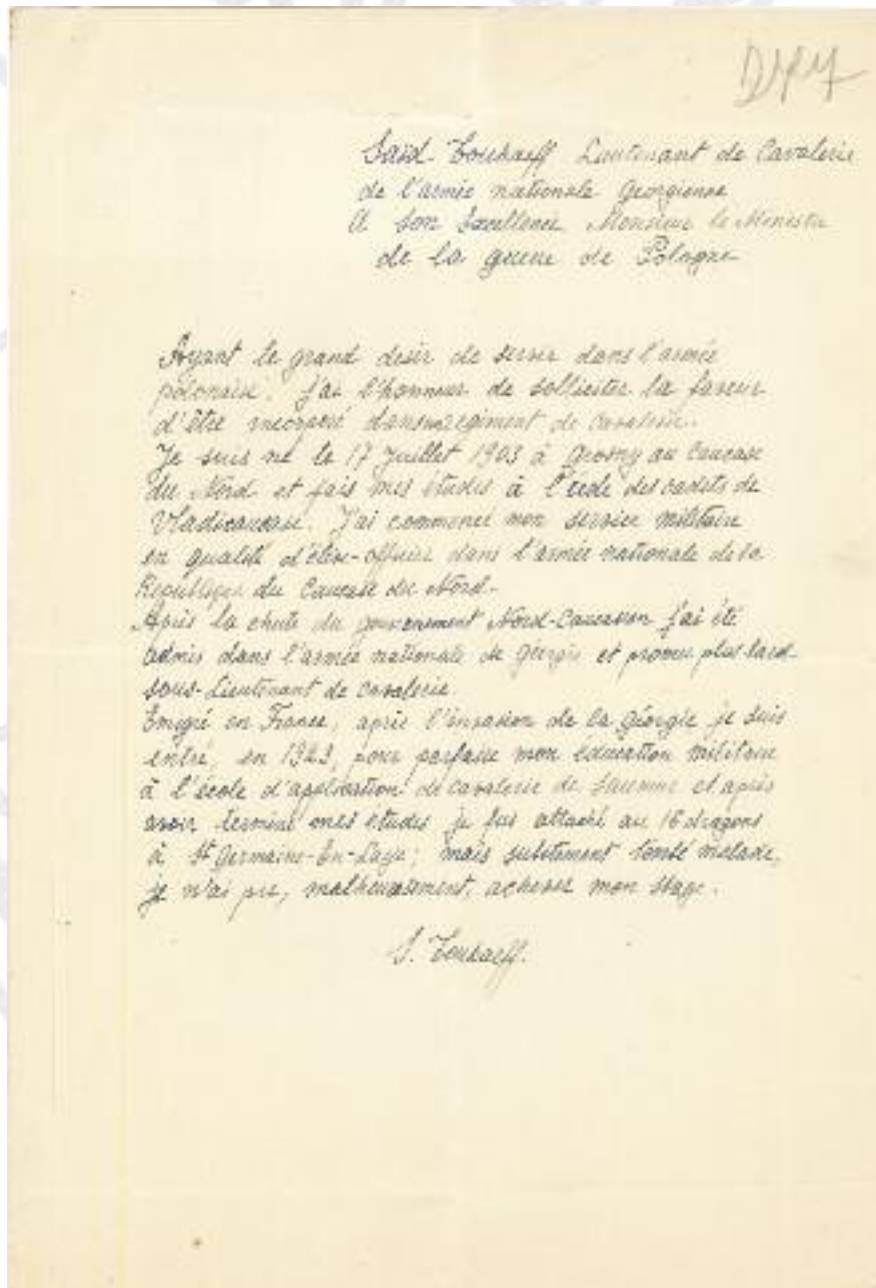
NAWIĄZANIE STOSUNKÓW POLSKO-GRUZIŃSKICH

THE ESTABLISHING POLISH-GEORGIAN RELATIONS

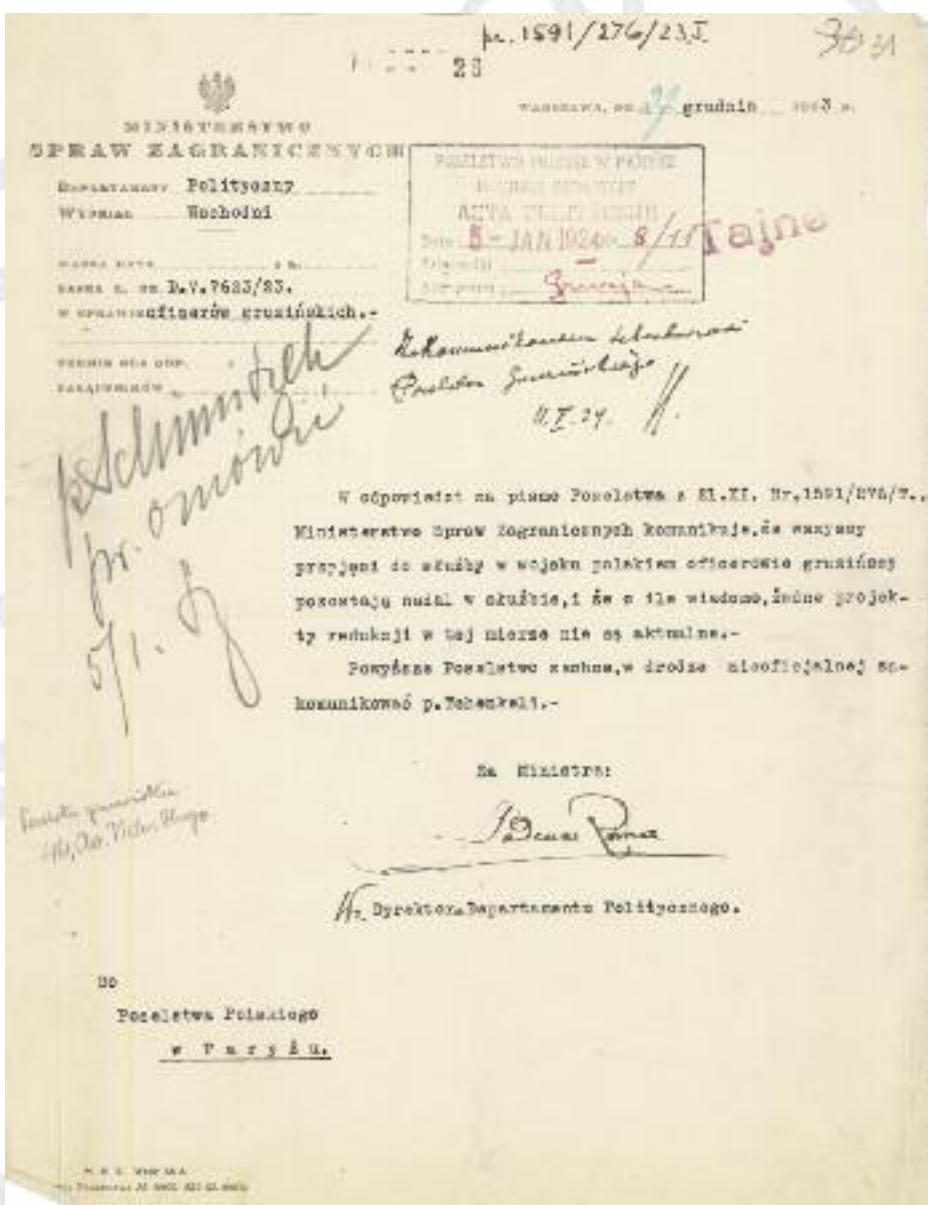
Kopia noty Ministra Spraw Zagranicznych RP do posła gruzińskiego w Warszawie o uznaniu *de iure* przez Polskę niepodległości Gruzji, 28 stycznia 1921 r. (AAN)

A copy of the note from the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Poland to the Georgian Envoy to Warsaw on the *de iure* recognition by Poland of the independence of Georgia, January 28, 1921. (AAN)

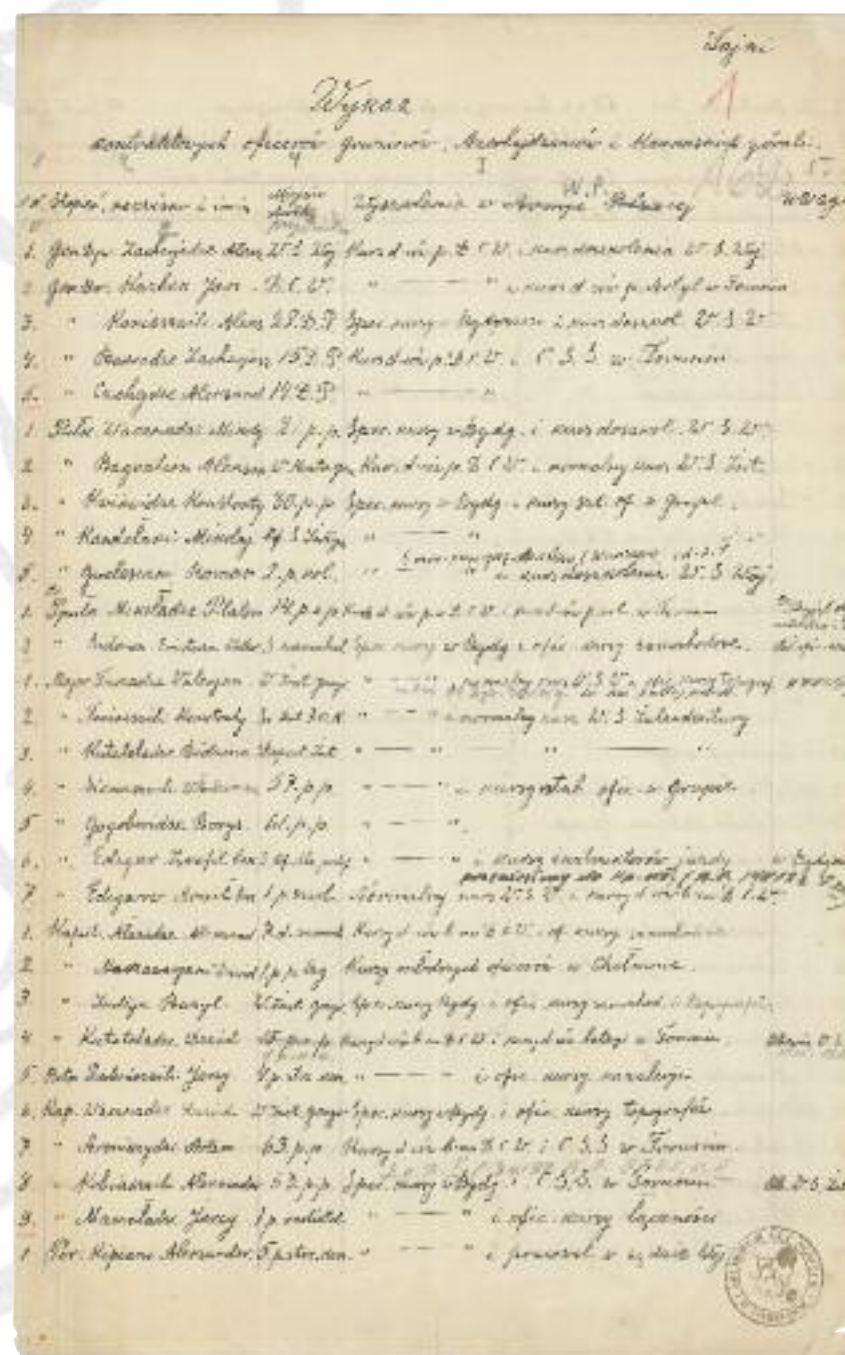
Życiorys porucznika armii gruzińskiej Saida Tukajewa, adresowany do Ministerstwa Spraw Wojskowych RP jako prośba o przyjęcie do służby w Wojsku Polskim, wraz z biletem wizytowym Wassana Gireja Dżabagi z prośbą o przychylny ustosunkowanie się, listopad 1927 r. (AAN)

The biography of Said Tukajew, lieutenant in the Georgian Army, addressed to the Ministry of Military Affairs of the Republic of Poland as a request for acceptance for service in the Polish Army, with the card of Wassan Girej Dżabagi containing his request for a positive outcome, November 1927. (AAN)

Pismo centrali Ministerstwa Spraw Zagranicznych do Poselstwa RP w Paryżu w sprawie oficerów gruzińskich w służbie w Wojsku Polskim, z zapewnieniami iż nadal w tej służbie pozostaną, 27 grudnia 1923 r. (AAN)

Letter from the head office of the Ministry of Foreign Affairs to the Mission of the Republic of Poland to Paris regarding Georgian officers serving in the Polish Army with guarantees that they shall continue their service, December 27, 1923. (AAN)

Fragment imiennego wykazu oficerów kontraktowych Wojska Polskiego, m.in. Gruzinów, 1926-1928 (AAN)

A fragment of a list of the names of contractual officers of the Polish Army, including Georgians, 1926-1928. (AAN)

